

Jerzy Franke

jfranke@uw.edu.pl

OMNIS 2 – kilka uwag, parę dygresji

Streszczenie: Omówiono założenia programu *Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek*, zwanego OMNIS 2, a realizowanego w ramach *Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025*. Przedstawiono przebieg oraz rezultaty konkursu, w wyniku którego 496 bibliotek przystąpić ma do katalogu centralnego Biblioteki Narodowej poprzez bezpłatne wdrożenie systemu Alma. Podjęto również zagadnienia związane z kształtowaniem ogólnokrajowej sieci bibliotecznej oraz działalnością Krajowej Rady Bibliotecznej.

Słowa kluczowe: Biblioteka Narodowa (Polska), OMNIS, ogólnokrajowa sieć biblioteczna (OSB), Krajowa Rada Biblioteczna, katalog centralny NUKAT

Na wstępie przypomnijmy kilka niezbędnych faktów. W roku 2018 Biblioteka Narodowa (BN) podpisała umowę na zakup systemu Alma (w pełnej wersji: zintegrowanego systemu zarządzania zasobami bibliotek) w ramach projektu *e-usługa OMNIS* (zwanego dalej OMNIS). W grudniu tego roku zainaugurowała prace w tym oprogramowaniu bibliotecznym. *Implementacja systemu jest początkiem dostarczania narzędzi do budowy ogólnokrajowej sieci bibliotecznej* – ta deklaracja sygnalizowała kierunek działania BN w następnych latach¹. Rok później do współkatalogowania z narodową księżnicą przystąpiła Biblioteka Jagiellońska (BJ). Akces ten równoznaczny był z jej secesją z katalogu centralnego NUKAT. Tę kluczową decyzję podjęła biblioteka za dyrektora Zdzisława Pietrzyka, którego kuriozalny postulat, *żeby był jeden system dla wszystkich bibliotek* winien zostać obligatoryjnie zapisany złotymi zgłoskami w alternatywnej historii polskiego bibliotekarstwa². W tymże 2019 r. również dwie wojewódzkie biblioteki publiczne, w Lublinie i Kielcach, zainaugurowały prace we wspólnym środowisku katalogowym Biblioteki Narodowej. Te działania finansowano ze środków projektu OMNIS i prezentowano w latach późniejszych jako główne jego osiągnięcie³. Przystąpienie czterech bibliotek do budowy wspólnego katalogu inaugurować miało, wedle konsekwentnej narracji prowadzonej przez BN, tworzenie owej ogólnokrajowej sieci bibliotecznej (OSB) z wykorzystaniem narzędzi informatycznych. Miarą wagi, znaczenia tego projektu są słowa dyrektora BN: *najważniejszym wydarzeniem roku 2019 było połączenie katalogów Biblioteki Narodowej z katalogami Biblioteki Jagiellońskiej (razem z innymi 39 bibliotekami Uniwersyte-*

¹ Połączone katalogi – zakończenie projektu „E-usługa OMNIS”. W: *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2019*. Warszawa 2020, s. 174.

² Profesor Zdzisław Pietrzyk: najważniejsze jest czytelnictwo. W: *YouTube* [online]. 16.02.2017. [Dostęp 17.11.2021]. Dostępny w: https://www.youtube.com/watch?v=016tBI_CjCs. Materiał dostępny również w: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/wideo>. Zob. też: FRANKE, J. OMNIS albo pytania bez odpowiedzi. *Przegląd Biblioteczny* [online]. 2021, z. 3, s. 396. [Dostęp 20.09.2022]. ISSN 0033-202X. Dostępny w: <http://ojs.sbp.pl/index.php/pb/article/view/891>. Z. Pietrzyk od 2014 r. pełni funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Biblioteki Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie.

³ O projekcie OMNIS zob.: FRANKE, J., dz. cyt. 385–422.

tu Jagiellońskiego), wojewódzkich bibliotek publicznych w Kielcach i Lublinie⁴. W 2020 r. dwie placówki akademickie, Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu (UMK) oraz Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL) kupiły system Alma. Do współkatalogowania z BN przystąpiły w połowie roku 2021, rezygnując z udziału w katalogu NUKAT. Tym samym we wspólnym środowisku katalogowym znalazło się wówczas sześć dużych bibliotek. W schemat budowy jednolitej płaszczyzny katalogowej pod egidą BN wpisane było kardynalne założenie: każda z placówek przystępujących do współkatalogowania musi uprzednio wejść w posiadanie systemu Alma. Miarą ambicji dyrekcji BN poszerzania kręgu bibliotek współkatalogujących był projekt z 2019 r. zatytułowany *Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej*. Jego celem była implementacja zintegrowanego systemu zarządzania w 369 bibliotekach publicznych i w konsekwencji przyłączenie tych placówek do wspólnego katalogu. Projekt ten stanowić miał pierwszy etap prac nad włączeniem 2600 bibliotek publicznych do jednolitego systemu i wspólnej płaszczyzny katalogowej⁵. Warto o tych zamierzeniach pamiętać, bowiem obrazują one skalę i zasięg planowanych przez BN działań. Negatywna rekomendacja zespołu oceniającego projekt, w której zakwestionowano jego podstawowe założenie, mianowicie wybór z góry określonego dostawcy oprogramowania dla bibliotek, co podważać miało zasadę konkurencyjności, doprowadziła do wycofania wniosku przez BN. Nie zastopowało to jednak dalszych planów narodowej księżnicy, czego dowodem *Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025* (NPRCz), przyjęty przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w maju 2021 r. Program składa się z czterech tzw. priorytetów. W obrębie pierwszego z nich, zatytułowanego „Poprawa oferty bibliotek publicznych” umieszczono nieco zmodyfikowaną wersję poprzedniego projektu pod rozszerzonym tytułem (jako tzw. kierunek interwencji 1.2): *Budowa Ogólnokrajowej Sieci Bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek*⁶. W tej wersji programu zaplanowano udział 500 bibliotek, w tym wspomnianych czterech placówek, współkatalogujących już w ramach projektu OMNIS. Pozostałe 496 bibliotek wyłonionych miało być w dwóch konkursach. W pierwszym, zarezerwowanym dla 16 dużych bibliotek publicznych o księgozbiorach liczących powyżej 50 000 jednostek oraz innych bibliotek włączonych do OSB. Drugi konkurs przeznaczono dla bibliotek publicznych z trzech województw: łódzkiego, świętokrzyskiego i lubelskiego. Czym uzasadniano wybór tych trzech regionów? Faktem, iż w tych województwach występuje wyjątkowo niski odsetek bibliotek oferujących dostęp do katalogów online.

Szczegóły przyszłej realizacji tego programu nie pozostawiały wątpliwości: platformą informatyczną OSB będzie system Alma. Zaszycie założeń dotyczących zakupu oprogramowania w ramy NPRCz, zatem programu wspierającego czytelnictwo, dalekiego od informatycznych przetargów, zapewne umożliwiło uniknięcie angażowania do ewaluacji projektu ciał odpowiedzialnych za ocenę strategii działania z punktu widzenia ew. naruszenia zasad konkurencyjności. O tym, czy projekt zakładający kupienie z wolnej ręki, bez przetargu, określonego

⁴ MAKOWSKI T., Wstęp. W: *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2019...*, s. 4.

⁵ FRANKE, J., dz. cyt., s. 404.

⁶ *Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025. Załącznik do uchwały nr 69/2021 Rady Ministrów z dnia 21 maja 2021 r.* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://bip.mkdnis.gov.pl/pages/legislacja/programy-wieloletnie/narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-2-0-na-lata-2021-2025.php>.

komercyjnego systemu nie narusza zasad konkurencyjności i zgodny jest z kodeksem zamówień publicznych wypowiedzieć się zapewne winni specjaliści od prawa gospodarczego.

Odmiana przez przypadki w wypowiedziach przedstawicieli BN, począwszy od włączenia 2019 r. Biblioteki Jagiellońskiej do wspólnej platformy informatycznej, haśła o budowie, w domyśle: z prawdziwego zdarzenia, ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, skłania do namysłu nad istotą owej sieci w polskich realiach. I do zadania pytania: skoro budowa prawdziwej OSB polegać ma na przystąpieniu kolejnych bibliotek do współkatalogowania z BN, dlaczego analogicznego procesu współtworzenia centralnego katalogu NUKAT przez sto kilkadziesiąt bibliotek nikt nie określił jako właściwej realizacji idei ogólnokrajowej sieci bibliotecznej?

Ogólnokrajowa sieć biblioteczna

Należy przypomnieć, iż zgodnie z ustawą o bibliotekach z 1997 r. ogólnokrajową sieć biblioteczną tworzą biblioteki publiczne. Biblioteki te zobligowane są do współdziałania w zakresie podstawowych funkcji (gromadzenia, opracowania, przechowywania, udostępniania zbiorów), a także tworzenia i dystrybucji informacji, kooperacji w zakresie działalności naukowej, dokształcania pracowników, wreszcie wymiany materiałów bibliotecznych. Formuła o współpracy w odniesieniu do bibliotek publicznych, może poza działalnością naukową, marginesową w działaniach mniejszych placówek, wydaje się oczywista i w praktyce w mniejszym lub większym stopniu realizowana. Problem pojawia się, gdy odnosimy ją do pozostałych bibliotek, dokooptowanych do OSB. Ustawa bowiem umożliwia, jak wiadomo, włączenie do sieci innych bibliotek⁷. Wniosek o inkorporację do OSB ze wskazaniem placówki, która sprawować będzie nadzór merytoryczny nad wspomnianą wyżej współpracą z siecią biblioteczną aprobuje Minister Kultury⁸. Taka koncepcja tworzenia i funkcjonowania ogólnokrajowej sieci bibliotecznej rodzi kilka pytań i niemało wątpliwości. Na jakich zasadach ów nadzór merytoryczny miałby polegać? Czy może mamy do czynienia z fikcją nadzoru? Czy każda biblioteka w Polsce może zostać włączona do sieci, spełniając jedynie warunki formalne (wniosek, wskazanie biblioteki-patrona), czy może jednak przy ocenie wniosku brane są pod uwagę kryteria merytoryczne? Czy na przykład biblioteka szkolna może zostać włączona do OSB? Kto powinien na to pytanie odpowiedzieć? Praktyka inkorporacji bibliotek do OSB przybrała w ostatnich dwóch dekadach następujący kształt: biblioteka składa wniosek wraz z informacją o historii i zbiorach, wskazuje jednocześnie bibliotekę, która wyraża zgodę na sprawowanie funkcji patrona; Biblioteka Narodowa wyraża opinię w tej kwestii, a Departament Mecenatu Państwa również opiniuje i ewentualnie rekomenduje ministrowi włączenie biblioteki do OSB. Decyzja ministra wieńczy procedurę. Nie pozostaje więc nic innego niż zadanie pytania osobom odpowiedzialnym za funkcjonowanie sieci bibliotecznej w naszym kraju o merytoryczne kryteria oceny wniosków. Pytanie kieruję do dra Macieja Szablewskiego, który – jak wynika z informacji na [stronie BN dotyczącej OSB](#)⁹ – zajmuje się w tej placówce organizacją sieci.

⁷ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Art. 27.3 [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970850539/U/D19970539Lj.pdf>.

⁸ Wobec kilkakrotnych zmian nazwy ministerstwa, w tekście używam skróconej formy: Ministerstwo Kultury; Minister Kultury.

⁹ Wszystkie odesłania do stron internetowych przedstawiają wersję aktualną w dn. 21.12.2022 r.

Prosiłem zatem o wyjaśnienie, jakie warunki musi spełniać biblioteka (oprócz kryteriów formalnych, w tym złożenia wypełnionego wniosku oraz wskazania biblioteki, sprawującej przyszły nadzór), by wniosek uzyskał pozytywną opinię Biblioteki Narodowej. Zależało mi również na informacji, które działania biblioteki są brane pod uwagę przy pozytywnej opinii, a które mają wpływ na negatywną ocenę czy też brak rekomendacji ze strony BN. Maciej Szablewski nie odpowiedział na te pytania. W tej sytuacji skierowałem je do wicedyrektora BN, Kacpra Trzaski, który, jak czytamy na stronie narodowej księżnicy, zajmuje się *przede wszystkim współpracą w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej*¹⁰. Jak łatwo się domyślić, również ten mail nie doczekał się odpowiedzi. Pozostawiam to bez komentarza, bowiem styl reakcji urzędników państwowej instytucji, w tym ich arogancja, nie jest tematem tego tekstu.

Wniosek z owej jednostronnej korespondencji z ważnymi pracownikami BN nie pozostawia wątpliwości: Biblioteka Narodowa nie stosuje żadnych kryteriów merytorycznych przy ocenie podań placówek zainteresowanych przystąpieniem do OSB. Zatem każda biblioteka, która składa poprawnie wypełniony wniosek, zostaje włączona do OSB. Taką konstatację potwierdza pismo Departamentu Mecenatu Państwa, w którego gestii znajduje się m.in. ogólny (i nieprecyzyjnie określony) nadzór nad bibliotekami. Dyrektor departamentu stwierdza w piśmie, iż *przepisy nie nakładają w stosunku do bibliotek, starających się o włączenie do sieci bibliotecznej, spełnienia określonych wymogów czy kryteriów merytorycznych*¹¹. I dodaje: *każdy wniosek o włączenie biblioteki do sieci bibliotecznej oceniany jest przede wszystkim w zakresie poprawności formalnej tzn. złożenia wniosku przez uprawniony podmiot, wpisania wymaganych informacji, wskazania biblioteki nadzorującej pod względem merytorycznym realizację zadań określonych w art. 27 ust. 5 ustawy. Departament Mecenatu Państwa, rozpatrując sprawy włączenia bibliotek innych niż publiczne do sieci bibliotecznej, bierze też pod uwagę ogólne informacje o zbiorach i działalności biblioteki oraz rekomendację Biblioteki Narodowej*¹². Co kryje się pod enigmatycznym stwierdzeniem o *braniu pod uwagę informacji o zbiorach i działalności*, nie wiadomo. Należałoby zatem zapytać, jaką funkcję z ministerialnej perspektywy pełni owa opinia/rekomendacja BN? Nie ulega bowiem wątpliwości, iż jest czysto formalnym zabiegiem. Potwierdza to dokumentacja wniosków bibliotek o włączenie do OSB. Opinia BN w każdym z tych przypadków ogranicza się do powtarzającej się formuły, iż *Biblioteka Narodowa popiera wniosek...* lub *Biblioteka Narodowa pozytywnie opiniuje wniosek...* bez jakichkolwiek dodatkowych informacji.

Pora na kolejne pytanie: czy owa współpraca bibliotek włączonych do OSB podlega jakiegokolwiek ocenie? Teoretycznie taka funkcja przypada jednostce, która sprawuje nadzór merytoryczny nad biblioteką włączoną do OSB¹³. W zdecydowanej większości przypadków tę funkcję pełni Biblioteka Narodowa. W jaki sposób, jakimi narzędziami sprawuje bieżący nad-

¹⁰ Kacper Trzaska zastępcą dyrektora Biblioteki Narodowej [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3659-kacper-trzaska-zastepca-dyrektora-biblioteki-narodowej.html>.

¹¹ List M. Adamkowskiego do J. Franke z 28.03.2022 r.

¹² Tamże.

¹³ 2. *W skład sieci bibliotecznej wchodzi biblioteki publiczne. 3. Biblioteki inne niż określone w ust. 2 mogą być włączone do sieci bibliotecznej, na wniosek właściwego organizatora, decyzją ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który w uzgodnieniu z organizatorem wskazuje jednostkę sprawującą nadzór merytoryczny w zakresie realizacji zadań określonych w ust. 5. Ustawa o bibliotekach...*, dz. cyt., s. 11.

zór nad Biblioteką Pedagogiczną w Ciechanowie, Biblioteką Główną Politechniki Częstochowskiej czy Centralną Biblioteką Wojskową w Warszawie? Nie znamy odpowiedzi na te pytania. Można by w tej kwestii ponownie zwrócić się do wspomnianych dwóch pracowników BN, ale wiemy już, że to stracony czas. Zgodnie z ustawą *decyzja o włączeniu do sieci bibliotecznej może podlegać uchyleniu w razie naruszenia przez bibliotekę obowiązków wynikających z przynależności do sieci bibliotecznej*¹⁴. Kto zatem ocenia kooperację bibliotek, tworzących OSB, monitoruje współpracę i ewentualnie weryfikuje listę bibliotek, zaliczonych do sieci? Odpowiedzmy na to ostatnie pytanie: nikt. Mamy bowiem do czynienia w znacznym stopniu z pozornym działaniem, zarówno w zakresie włączania bibliotek do sieci, nadzoru nad tym organizmem, analizą funkcjonowania i ewentualną rewizją kształtu i koncepcji OSB. To twór istniejący na papierze. Odwołajmy się do przykładu. Zgodnie z ustawą, ewidencję bibliotek, wchodzących w skład OSB prowadzi Biblioteka Narodowa (art. 27.4). Na stronach BN poświęconych OSB znajdziemy [wykaz bibliotek zaliczonych do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej](#) przez ministra kultury (rys. 1). Na liście widnieje ich 50 (1 grudnia 2022 r.). Pytanie podstawowe brzmi następująco: czy Biblioteka Narodowa lub Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje jakkolwiek nadzór na tych bibliotekami, analizuje ową współpracę, współdziałanie np. w zakresie działalności naukowej czy wymiany informacji, jednym słowem realizacji owych zobowiązań, sformułowanych w *Ustawie o bibliotekach*. Odpowiedź brzmi: nie. Zadajmy zatem najbardziej elementarne pytanie: czy Biblioteka Narodowa weryfikuje choć ów wykaz bibliotek włączonych do OSB? Odpowiedź ponownie brzmi: nie.

¹⁴ Tamże, art. 27.3

BIBLIOTEKA
NARODOWA

🔍 EN ☰

BIBLIOTEKA NARODOWA / DLA BIBLIOTEKARZY / OGÓLNOKRAJOWA SIĘĆ BIBLIOTECZNA / BIBLIOTEKI W OSB

BIBLIOTEKI W OSB
OSB W NPRCZ
KONTAKT

Biblioteki w OSB

W skład ogólnopolskiej sieci bibliotecznej wchodzi:

- wszystkie biblioteki publiczne
- inne biblioteki włączone decyzją ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Inne biblioteki mogą być włączone do sieci bibliotecznej, na wniosek właściwego organizatora, decyzją ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który w uzgodnieniu z organizatorem wskazuje jednostkę sprawującą nadzór merytoryczny w zakresie realizacji zadań określonych w ust. 5 ustawy o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 roku.

- [Pobierz wniosek o włączenie do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej \(plik docx\)](#)

Decyzja o włączeniu do sieci bibliotecznej może podlegać uchyleniu w razie naruszenia przez bibliotekę obowiązków wynikających z przynależności do sieci bibliotecznej.

Biblioteki wchodzące w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej decyzją ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego:

- Biblioteka Akademicka im. prof. Jerzego Altkorna Akademii WSB
- Biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu
- Biblioteka-Fonoteka Związku Kompozytorów Polskich – Polskie Centrum Informacji Muzycznej POLMIC
- Biblioteka Geologiczna Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie
- Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie
- Biblioteka Główna Akademii Muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu
- Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej
- Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
- Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach
- Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
- Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
- Biblioteka Główna Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
- Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu
- Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu
- Biblioteka Jagiellońska
- Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
- Biblioteka Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie
- Biblioteka Pedagogiczna im. Heleny Radlińskiej w Siedlcach
- Biblioteka Pedagogiczna w Ciechanowie
- Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce
- Biblioteka Pedagogiczna w Płocku
- Biblioteka Pedagogiczna w Radomiu
- Biblioteka Politechniki Białostockiej
- Biblioteka Politechniki Koszalińskiej
- Biblioteka Politechniki Poznańskiej
- Biblioteka Politechniki Wrocławskiej
- Biblioteka Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Nadbużańskiej w Bohuhalach
- Biblioteka Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie
- Biblioteka Szkoły Głównej Sztuki Pożarniczej w Warszawie
- Biblioteka Uniwersytecka im. J. Giedroycia w Białymstoku
- Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
- Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach
- Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
- Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu
- Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
- Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
- Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego
- Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
- Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego
- Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
- Biblioteka Zachęty – Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie
- Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
- Centralna Biblioteka Rolnicza im. Michała Oczapowskiego w Warszawie
- Centralna Biblioteka Statystyczna im. Stefana Szulca w Warszawie
- Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie
- Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki w Warszawie
- Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w Warszawie
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie
- Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska

Rys. 1. Biblioteki wchodzące w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej

Źródło: *Biblioteki w OSB* [online]. Biblioteka Narodowa. [Dostęp 3.12.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/ogolnokrajowa-siec-biblioteczna/biblioteki-w-osb>.

Dwa przykłady. Na liście OSB znajdziemy Centralną Bibliotekę Rolniczą im. Michała Oczapowskiego w Warszawie (CBR). Problem w tym, iż taka placówka nie funkcjonuje od 2019 r. Powstały wówczas Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi (NIKiDW) wchłonął księgozbiór CBR, jednej z ważniejszych bibliotek naukowych w Polsce. Co istotniejsze, w roku 2020 księgozbiór ów został eksmitowany z dotychczasowej siedziby na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie do oddziału w Puławach i do dziś funkcjonuje tam jako Centralna Biblioteka Rolnicza Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi, Oddział w Puławach (CBR NIKiDW). To, nawiasem mówiąc, jeszcze jeden przykład specyficznej polityki bibliotecznej w Polsce (lub raczej jej braku), gdy unikalny naukowy księgozbiór, liczący 380 tys. woluminów, okazuje się zbędnym balastem, zesłanym ze stolicy do magazynów w Puławach. Miarą degradacji tej placówki była nie tylko ewakuacja księgozbioru do Puław, lecz także drastyczna redukcja personelu. Centralna Biblioteka Rolnicza zatrudniała do 2019 r. 68 pracowników. W CBR NIKiDW w Puławach w 2021 r. pracowało 10 osób¹⁵. Bez wątplenia naukowcy złaknieni fachowej literatury licznie od 2020 r. pielgrzymują do puławskiej biblioteki. Czy w Bibliotece Narodowej zauważono zmianę, nie tylko nazwy i usytuowania biblioteki, także dostępności księgozbioru, lecz co ważniejsze skutków polityki bibliotecznej instytucji odpowiedzialnych za kształt OSB. Odpowiedź brzmi: nie.

Drugi przykład. Na liście OSB widnieje społeczna biblioteka w Bohukałach. To niezwykła, wręcz unikalna placówka biblioteczna. Wpisła się w ramy oddolnych, niezinstytucjonalizowanych inicjatyw powoływania do życia społecznych księgozbiorów na terenach pozbawionych instytucji kulturalnych. Znamy z nieodległej historii przykłady takich niekiedy szalonych, nierzadko heroicznych projektów prowadzenia publicznie dostępnych księgozbiorów, gromadzonych przez ochotników i przez nich udostępnianych poza instytucjonalnymi ramami i bez jakiegokolwiek wsparcia finansowego. Usytuowane w prywatnych mieszkaniach, w pomieszczeniach stowarzyszeń społecznych, kulturalnych, towarzystw regionalnych zawsze borykały się z deficytem środków, brakiem instytucjonalnego wsparcia, często również obojętnością lokalnych władz. Placówka w Bohukałach nie była wyjątkiem. Usytuowana w niewielkiej wsi w województwie lubelskim, w gminie Terespol, powstała przy Stowarzyszeniu Miłośników Ziemi Nadbużańskiej, założonym w 1995 r. W roku 2002 prezes tego stowarzyszenia, Henryk Łukaszuk, wystąpił o włączenie biblioteki do ogólnokrajowej sieci. W październiku tego roku wpisano tę placówkę na listę OSB¹⁶. Miejska biblioteka publiczna w Białej Podlaskiej sprawować miała nad nią opiekę instrukcyjno-metodyczną. W tymże 2002 r. księgozbiór w Bohukałach liczył 749 woluminów, a od września do grudnia skorzystało z niego 27 czytelników¹⁷. Nie jest to rzecz jasna imponująca statystyka, ale też nie ona uzasadniała rację bytu takich projektów. Możemy natomiast zapytać, jakie motywy kierowały osobami, które zgłosiły wnioski i urzędnikami ministerstwa i BN, podejmującymi decyzję o wpisaniu tej biblioteki do OSB. W przypadku tych ostatnich można jedynie powtórzyć konkluzję o braku merytorycznych ocen i prostej, czysto formalnej, procedurze wpisu do OSB każdej biblioteki, która przedstawiła poprawnie wypełnioną dokumentację. Co do motywacji organizatora księgozbioru, wydaje się ona i racjonalna, i uzasadniona. Cel był jeden, ocalić jego byt, zaintereso-

¹⁵ SAKS, K. *Odwołanie*. Pismo z 20.12.2021.

¹⁶ Pismo Rafała Skąpskiego, podsekretarza stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 2.10.2002.

¹⁷ Kronika za 2002 r. Oprac. J. Gajewski. *Bibliotekarz Lubelski* 2002, r. 45, s. 93–94.

wać wszelkie możliwe instytucje jego losem, skupić uwagę ewentualnych decydentów na działalności peryferyjnego, ze stołecznej czy nawet wojewódzkiej perspektywy, acz dla lokalnej społeczności ważnego projektu. Czy wpisanie na listę zmieniło warunki funkcjonowania biblioteki? W żadnym razie. Nie miejsce tu na relacjonowanie dziejów tego osobliwego księgozbioru, aczkolwiek jego przypadek znakomicie odzwierciedla los zapewne większości niezależnych inicjatyw bibliotecznych. Opieka metodyczna wkrótce ustała, brak wsparcia ze strony gminy, brak stałego lokalu, brak funduszy na zakup nowości, a w końcu bezdomność biblioteki doprowadziły do jej zamknięcia i kasaty księgozbioru, który ostatecznie trafił na makulaturę. Od dziesięciu lat biblioteka nie istnieje. Nadal wchodzi jednak w skład OSB, widnieje w spisie BN, co obrazowo potwierdza brak jakiegokolwiek, nawet czysto formalnej, kurateli ze strony ministerstwa i BN nad grupą bibliotek włączonych w ciąg ostatnich 25 lat do sieci. Lista prowadzona przez BN i uzupełniana w 2021 r. w związku z naborem do konkursu BN o nowe placówki, pełni rolę jedynie słupa ogłoszeniowego, w którym aktualne wpisy sąsiadują z informacjami dawno zdezaktualizowanymi.

Włączenie biblioteki do OSB nie owocuje, powtórzmy to, żadnymi konsekwencjami. Z tego też powodu akces bibliotek do OSB w ostatnim okresie podyktowany jest jedynie instrumentalnymi motywacjami. W pierwszej połowie roku 2021 żadna placówka nie zgłosiła akcesu do OSB. Natomiast w okresie lipiec–grudzień dokumenty złożyło 11 bibliotek. Czym była spowodowana ta nagła fala zgłoszeń? Bez wątplenia podstawowym wymogiem wspomnianego programu *Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej [...] z maja 2021 r.*, który skierowano wyłącznie do bibliotek należących do OSB. Biblioteki naukowe, które planowały start w przyszłym konkursie/naborze do wdrożenia systemu Alma, a nie należały do sieci, zgłosiły więc wnioski o akces do OSB.

Warto zwrócić więc uwagę na przebieg tej procedury. Spośród wspomnianych 11 podań dziewięć pochodziło od bibliotek, które wzięły udział w konkursie. Rutynowa procedura w tym zakresie trwa z reguły kilka tygodni. Przywołajmy trzy przykłady bibliotek, które złożyły takie wnioski przed oficjalnym ogłoszeniem konkursu. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (BUWr) przedkłada wniosek datowany na 6.10.2021. Oficjalną opinię wydaje dyrektor BN 15.10.2021, opinia/rekomendacja dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa nosi datę 20.10.2021, a 15.11.2021 Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego (KiDN) sygnuje decyzję o wpisaniu biblioteki do OSB. Spójrzmy z kolei na daty związane z procedurą wpisu do OSB Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego: wniosek – 21.10.2021, opinia dyrektora BN – 27.10.2021, rekomendacja dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa – 5.11.2021, decyzja Ministra – 30.11.2021. Analogiczna procedura Biblioteki Uniwersytetu Techniczno-Humanistycznego w Radomiu – wniosek do ministerstwa – 21.10.2021, opinia dyrektora BN – 25.10.2021, rekomendacja dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa – 28.10.2021, decyzja Ministra – 18.11.2021. Typowy obieg dokumentów trwał więc 4–6 tygodni. Zastanawiające jest więc w tym kontekście tempo procedury przyjęcia do OSB Międzynarodowego Centrum Kultury (MCK) w Krakowie. Wniosek o wpisanie Biblioteki MCK zostaje zaopatrzone w podpis elektroniczny 8.12.2021 i złożony w MKiDN. 9 grudnia godz. 11.22 Małgorzata Kurek, główny specjalista w Wydziale Książki i Animacji Kultury Departamentu Mecenatu Państwa wysyła mail do dyrektora BN: *w związku z naszą wcześniejszą rozmową telefoniczną, przekazuję wniosek Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie, który wpłynął do*

MKiDN wczoraj, tzn. 8 grudnia, o włączenie Biblioteki MCK do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, z uprzejmą prośbą o opinię. Będę wdzięczna za przekazanie opinii na mój adres e-mail. O 11.33 tego samego dnia dyrektor BN przesyła opinię: *Biblioteka Narodowa pozytywnie opiniuje wniosek Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie, łącznie z wyznaczeniem Biblioteki Jagiellońskiej jako sprawującej nadzór*. Kolejnego dnia, 10.12.2021 dyrektor departamentu rekomenduje włączenie biblioteki do OSB. Decyzja Ministra nosi datę 13.12.2021. Cała procedura trwała *de facto* 5 dni. Następnego dnia, 14.12, zakończyło się przyjmowanie zgłoszeń i nastąpiło rozstrzygnięcie konkursu. Biblioteka MCK znalazła się w gronie beneficjentów konkursu.

W podobnym tempie przebiegał proces wpisania na listę OSB Biblioteki KUL. Wniosek złożony został 9.12.2021, dzień po ogłoszeniu konkursu! 10 grudnia o godz. 9.18 Anna Szybczyńska, główny specjalista w Departamencie Mecenatu Państwa wysyła mail do dyrektora BN: *Szanowny Panie Dyrektorze, w nawiązaniu do rozmów dotyczących włączania bibliotek do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej przesyłam w załączeniu wniosek Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o włączenie Biblioteki Uniwersyteckiej do OSB z prośbą o opinię Biblioteki Narodowej w tej sprawie. Z uwagi na pilność sprawy proszę o odpowiedź na e-mail*. Tego samego dnia o godz. 9.42 dyrektor BN przesyła mailowo opinię: *Biblioteka Narodowa pozytywnie opiniuje wniosek Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, łącznie z wyznaczeniem Biblioteki Narodowej jako sprawującej nadzór*. 14 grudnia dyrektor Departamentu Mecenatu Państwa w piśmie do Ministra przychyliła się do prośby dyrektora Biblioteki KUL i zwraca się o przyłączenie jej do OSB. Decyzja Ministra Kultury następuje 15 grudnia, dzień po zakończeniu procedury konkursowej. W tej sytuacji wniosek biblioteki został odrzucony z powodu błędów formalnoprawnych¹⁸. Zabrakło w tej pospiesznej procedurze jednego dnia. Pośpiech był w tym przypadku istotny, należy bowiem pamiętać o wspomnianym na wstępie zakupie Almy w 2020 r. i udziale Biblioteki KUL we współkatalogowaniu z BN od 2021 r. Dlaczego biblioteka przystąpiła do konkursu o wdrożenie „darmowej” Almy (na analogiczny krok zdecydowała się również współkatalogująca z BN Biblioteka UMK)? Na to pytanie odpowiedzi należy szukać nieco dalej.

Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek, czyli OMNIS 2

Inauguracja programu nastąpiła w grudniu 2021 r. Umownie, skrótowo program ten określanym jest jako OMNIS 2. Dlaczego OMNIS 2? Bo sygnalizuje ciągłość działań zapoczątkowanych w projekcie OMNIS poprzez zakup Almy dla czterech współkatalogujących bibliotek. Potwierdzenie posługiwania się tym akronimem w kręgu zaangażowanych w realizację projektu stron znajdziemy zarówno na portalu BN, w [adresie kontaktowym zespołu nadzorującego realizację kierunku interwencji 1.2 w 2021 r.](#), jak i np. w oficjalnym komunikacie jednego z późniejszych beneficjentów programu:

¹⁸ Wykaz wniosków odrzuconych z powodu błędów formalnoprawnych [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://bn.org.pl/download/document/1640192228.pdf>.

Rys. 2. Informacja o Bibliotece Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie
Źródło: *Międzynarodowe Centrum Kultury* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w:
<https://mck.krakow.pl/aktualnosci/biblioteka-mck-w-programie-omnis-2>.

Na stronie Biblioteki Narodowej 8 grudnia 2021 r. umieszczono informacje o naborze do dwóch konkursów o wdrożenie systemu Alma i przystąpienie do wspólnego katalogu BN. Zwróćmy uwagę na imponujące tempo konkursu. Termin składania wniosków (wraz z niezbędną dokumentacją) mijał 14 grudnia o godz. 16. Biblioteki nie dysponowały nawet tygodniem na podjęcie decyzji, przygotowanie i przesłanie dokumentów. Tego samego dnia odbyło się zdalne posiedzenie komisji konkursowej, zwanej Zespołem Sterującym (ZS), na którym przedstawiono wyniki w postaci gotowej listy bibliotek ocenionych pozytywnie w pierwszym konkursie wraz z wykazem 16 najwyżej ocenionych placówek, które zespół rekomendował do zawarcia umowy¹⁹. Listy zostały jednogłośnie zaakceptowane przez ZS w pięcioosobowym składzie, któremu przewodniczył Kacper Trzaska²⁰. Tego samego dnia biblioteki, które nie znalazły się w spisie zwycięzców, na owej liście szesnastu, otrzymały komunikat tej samej treści: *informujemy o negatywnym wyniku oceny przesłanego przez Państwa wniosku o przyłączenie do Zintegrowanego Systemu Zarządzania Zasobami Bibliotek*. Biblioteki w ciągu tygodnia mogły odwołać się od negatywnej oceny. Tę procedurę zainicjowało osiem bibliotek. Na posiedzeniu 22 grudnia Zespół Sterujący weryfikował dokonane przez siebie oceny wniosków. Zespół Sterujący uznał, po dokładnej weryfikacji wykonanej przez siebie oceny potencjału bibliotek i zapoznaniu się z treścią odwołań, że argumenty przywołane przez wnioskodawców w odwołaniach nie wpływają na przydzieloną na posiedzeniu w dniu 14 grudnia 2021 roku ocenę potencjału bibliotek²¹, zatem wszystkie odwołania zostały odrzucone. W międzyczasie, 20 grudnia ZS rozpatrywał wnioski bibliotek publicznych z trzech województw, zgłoszone w drugim konkursie. Wszystkie zostały pozytywnie ocenione. Minister KiDN 22 grudnia zaakceptował listę rankingową, a BN ogłosiła wyniki na stronie internetowej.

¹⁹ Przebieg i rezultaty konkursu omówiono na podstawie publicznie dostępnych materiałów oraz dokumentacji otrzymanej z Biblioteki Narodowej w ramach prawa dostępu do informacji publicznej.

²⁰ *Skład Zespołu Sterującego* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w:
<https://www.bn.org.pl/download/document/1640250703.pdf>.

²¹ *Protokół posiedzenia Zespołu Sterującego ds. Kierunku Interwencji 1.2 „Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek” w dniu 22 grudnia 2021 roku*.

W przypadku drugiego konkursu, przeznaczonego dla bibliotek publicznych z trzech województw (łódzkiego, świętokrzyskiego i lubelskiego), punktacja paradoksalnie nie odegrała poważnej roli. Konkurs w tym przypadku zakładał wyłonienie 480 bibliotek, podczas gdy wnioski zgłosiło zaledwie 130 bibliotek, spośród których sześć zostało wyeliminowanych z powodu błędów formalnoprawnych. W rezultacie wszystkie zostały pozytywnie rozpatrzone. Zakwalifikowano zatem 124 biblioteki, umowę podpisało jednak 114 bibliotek, dziesięć placówek zrezygnowało z udziału w projekcie OMNIS 2²².

Konkurs dla dużych bibliotek (publicznych i innych zaliczonych do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej)

Do pierwszego konkursu przeznaczonego dla dużych placówek, który wyłonić miał owych 16 beneficjentów, przystąpiło 40 bibliotek. Z jednej strony nie jest to imponujący wskaźnik zainteresowania możliwością współkatalogowania z BN, zwłaszcza, że w grupie tej znalazły się również biblioteki publiczne o księgozbiorach niewiele wykraczających poza owe 50-tysięczne minimum. Z drugiej strony w konkursie wzięły udział czołowe biblioteki naukowe: Biblioteka Uniwersyteku Warszawskiego (BUW), Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Biblioteka Ossolineum, Biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej (AGH) i Szkoły Głównej Handlowej (SGH). Co więcej, 15 bibliotek spośród owej 40 to placówki współtworzące NUKAT. To być może kluczowy wskaźnik przekonania dyrekcji tych bibliotek o nieuchronnym zmierzchu NUKAT-u i w związku z tym konieczności zmiany katalogowego patrona. Co wpłynęło na taką postawę? Zapewne dwa czynniki. Pierwszy to determinacja i konsekwencja BN w tworzeniu wspólnej grupy bibliotek współkatalogujących, poczynszy od przyciągnięcia do współpracy w ramach OMNIS Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Drugi czynnik to uprzywilejowana pozycja BN w pozyskiwaniu środków rządowych, radykalnie odmienna od niepewnej, niestabilnej od lat sytuacji finansowej NUKAT-u. To jeszcze jeden dowód braku polityki bibliotecznej w Polsce, gdy w działaniach ministerstw (edukacji, kultury) nie sposób dostrzec troski o zapewnienie stabilnej pozycji tak ważnej instytucji jak NUKAT. Te dwa czynniki bez wątpienia sprzyjały działaniom BN w procesie rozmontowywania katalogu centralnego bibliotek polskich.

Podstawowy dokument składany przez duże biblioteki w konkursie to szczegółowy wniosek, zawierający 90 punktów, poczynszy od danych wnioskodawcy, poprzez informacje o stanie czytelnictwa, a skończywszy na najobszerniejszej partii zatytułowanej *Potencjał biblioteki* (punkty 35–90, więc w sumie 46 rubryk)²³. Ta część dotyczyła struktury biblioteki, kwestii prenumeraty, systemu komputerowego, formatu danych i szczegółów technicznych (np. kodowania znaków czy wykorzystania pól lokalnych), statystyki rekordów, udziału biblioteki we współkatalogowaniu, prowadzeniu biblioteki cyfrowej, wreszcie wykorzystywaniu dodatkowej bazy danych. Poważna, jeżeli nie dominująca część tych danych miała charakter jedynie informacyjny, trudno bowiem sobie wyobrazić, iż szczegółowe informacje o liczbie rekordów rachunków, zamówień czy dostawców mogły mieć wpływ na ewaluację wniosku.

²² *Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0. Sprawozdanie z realizacji Programu w 2021 r., według stanu na dzień 31 stycznia 2022 r.* Warszawa 2022, s. 44.

²³ *Wniosek o przyłączenie ZSZB – duże biblioteki* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://bn.org.pl/aktualnosci/4480-system-alma-i-wyszukiwarka-primo-za-darmo.html>.

Regulamin konkursu ustalał tryb oceny pracy bibliotek. Oprócz kryteriów formalnych (prawidłowa sporządzona dokumentacja), podstawę stanowiła ocena owego potencjału biblioteki – ten termin powtarzać się będzie zarówno w regulaminie konkursu, jak i w kwestionariuszu wniosku. W optymalnym wariantcie biblioteka mogła uzyskać 100 punktów, na które składało się następujące pięć kryteriów:

1. liczba jednostek bibliotecznych zgromadzonych przez wnioskującą bibliotekę – 0–20 pkt.,
2. jakość zasobów katalogowych wnioskującej biblioteki – 0–25 pkt.,
3. kwalifikacje pracowników biblioteki – 0–25 pkt.,
4. liczba czytelników zarejestrowanych w bibliotece w roku poprzedzającym wniosek – 0–10 pkt.,
5. liczebność populacji obsługiwanej przez wnioskującą bibliotekę – 0–20 pkt.

Zestawienie kryteriów oceny wniosków bibliotek złożone z pięciu kategorii skłania do kilku wstępnych wniosków. Pierwszy – premiiowane były duże biblioteki. Wielkość księgozbioru, liczba czytelników i liczebność domniemanej populacji to trzy spośród pięciu kanonów oceny. Pierwsza wątpliwość dotyczy sposobu przyznawania tych punktów – jak duży księgozbiór zasługiwał na maksymalną liczbę punktów, a jak liczebnej populacji przyznawano górne 20 pkt.? Czy można te same kryteria stosować wobec publicznych bibliotek miejskich i wojewódzkich, a zarazem konfrontować te dane ze statystyką bibliotek naukowych? Weźmy pod uwagę piąte kryterium, z pozoru precyzyjne, które dotyczy liczebności populacji obsługiwanej przez wnioskującą bibliotekę. Dlaczego z pozoru? Sytuacja jest w miarę klarowna w przypadku bibliotek publicznych. O wielkości obsługiwanej populacji decyduje kategoria biblioteki – biblioteczne miejskiej odpowiadać będzie zapewne liczba mieszkańców tego grodu, wojewódzkiej liczba mieszkańców województwa etc. Takie są programowe, statutowe zadania bibliotek publicznych jako placówek samorządowych – zaspokajania potrzeb czytelniczych mieszkańców danego regionu. Co oczywiście nie wyklucza prezencyjnego udostępniania księgozbioru użytkownikom spoza regionu. Zapewne trudno byłoby wskazać bibliotekę publiczną, która uzależniałaby udostępnianie zbiorów w czytelni od miejsca zamieszkania użytkownika. To kryterium, co oczywiste, odgrywa natomiast rolę w przypadku wypożyczania dokumentów.

Z drugiej strony biblioteka publiczna nie ma przecież żadnego wpływu na liczbę mieszkańców miasta czy województwa, na terenie którego działa. Odwołanie się do takiego kryterium w naturalny sposób faworyzuje biblioteki wojewódzkie. A może stosowano więc odmienne kryteria punktacji w przypadku bibliotek miejskich a inne wojewódzkich? Jeżeli tak, to jakie? Biblioteka Elbląska, zwycięska w tym konkursie (+)²⁴ to placówka, która deklaruje obsługę zaledwie 56 tys. mieszkańców. W przypadku Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu, która poległa w konkursie (-) populacja wzrasta do ponad 2,8 mln mieszkańców. Z kolei Książnica Pomorska w Szczecinie (-) określi tę wielkość na zaledwie 400 tys., wykazując tylko mieszkańców Szczecina, podczas gdy populacja województwa zachodniopomorskiego to przecież 1,7 mln mieszkańców. Podobnie Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy (-) zaniżyła wielkość populacji do liczby mieszkańców Bydgoszczy (340 tys.), podczas gdy województwo kujawsko-pomorskie liczy ponad 2 mln mieszkańców. Czy te zredukowane

²⁴ Znak + to umowny skrót oznaczający wejście biblioteki do puli 16 beneficjentów konkursu, analogicznie znak - oznacza porażkę w tym konkursie.

dane miały wpływ na niższą punktację tych placówek? Możemy się jedynie domyślać, nie mając wglądu w utajnioną punktację. Biblioteka Narodowa nie opublikowała bowiem żadnej punktacji, przyznanej bibliotekom w tym konkursie.

Sprawa się dodatkowo gmatwa w przypadku bibliotek naukowych. Jaką populację obsługują biblioteki akademickie, które wypożyczają zbiory studentom i pracownikom, lecz funkcjonują jednocześnie jako biblioteki publiczne, które na miejscu udostępniają zasoby wszystkim zainteresowanym? A jaką duże nieakademickie biblioteki naukowe, które z reguły nie udostępniają swych zbiorów na zewnątrz (poza wyjątkami, typu wypożyczenia międzybiblioteczne, które w tych rozważaniach nie mają znaczenia). Czy udostępnianie jedynie prezencyjne powinno mieć odzwierciedlenie w określeniu zasięgu czytelniczego biblioteki i wielkości obsługiwanej populacji? Z drugiej strony pamiętajmy, iż w zasadzie wszystkie biblioteki naukowe w Polsce, z punktu widzenia dostępu do zasobów (poza np. cymeliami), to placówki publiczne, prezencyjnie otwarte dla potencjalnych czytelników. Zadajmy zatem pytanie, jakie wielkości powinny wpisać poszczególne biblioteki w tej rubryce kwestionariusza (dokładnie to punkt 38 formularza wniosku)? Jeżeli trzymać się zasady, którą stosowały biblioteki publiczne, zatem podawania liczby populacji, którą aktywnie obsługują, biblioteki akademickie powinny operować wielkością społeczności akademickiej (studenci, pracownicy), nierozstrzygnięta jednak pozostaje kwestia populacji obsługiwanej przez pozostałe biblioteki naukowe.

A jakie wielkości umieścić biblioteki naukowe w swoich kwestionariuszach? Przeróżne. I tak na przykład Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (-) określiła wielkość populacji na *ok. 1 mln + użytkownicy wirtualni BC i Repozytorium 23 700 000*, a Biblioteka Politechniki Wrocławskiej (+) na 2,8 mln (mieszkańcy województwa dolnośląskiego). Czy przełożyło się to na odmienną punktację obu bibliotek w piątym kryterium, nie wiemy. Liczbę mieszkańców województwa przytoczyła również Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego (+). Kilka bibliotek akademickich podało bardziej powściągliwe wielkości, np. Biblioteka UMCS (+), SGH (+) czy Biblioteka Główna AGH (-) podały liczbę mieszkańców miasta-siedziby uczelni. Wydaje się, że najbardziej precyzyjnie wielkość populacji określono w formularzu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (-). Użyto następującej formuły: *pracownicy naukowci i studenci wszystkich uczelni Krakowa; mieszkańcy Krakowa ok. 800 tys. osób + praca na miejscu – każda zainteresowana osoba*. Dużo skromniejsze dane podała BUW (+) – *około 63 tysięcy* (to zapewne liczba aktualnych studentów i pracowników uczelni), z kolei Biblioteka UKSW (+) określiła wielkość populacji na 129 tysięcy (?). Najbardziej oryginalną decyzję podjęły dwie placówki: Zakład Narodowy im. Ossolińskich (+) oraz Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi (-) (zatem wspomniana już dawna Centralna Biblioteka Rolnicza zesłana do Puław), podając liczbę mieszkańców Polski (Ossolineum – 38 265 000, NIKiDW – nieco skromniej – 37,9 mln). Czemu nie? W końcu z księgozbioru biblioteki mogą korzystać na miejscu wszyscy zainteresowani. Czy obejmuje to również niemowlęta i dzieci, to kwestia do rozważenia. Można się nieco dziwić w tej sytuacji, iż żadna z placówek nie wpisała większej liczby, wszak cudzoziemcy również mogą korzystać z polskich księgozbiorów. Można by również zapytać czy obie biblioteki otrzymały za ten śmiały wpis maksymalną liczbę 20 punktów w piątym kryterium ocen konkursowych. Na to pytanie Biblioteka Narodowa nie udziela odpowiedzi.

Dużo trudniej stwierdzić na podstawie kwestionariusza, które dane mogły być brane pod uwagę przy ocenie dwóch pozostałych kryteriów, mianowicie oceny jakości zasobów katalogowych oraz kwalifikacji pracowników biblioteki. Formularz nie zawiera punktów, które bezpośrednio dotyczyłyby tych kwestii. Odpowiedzi na pytania o program biblioteczny (punkty 44–49), format danych (52), stosowanie khw (56), kodowanie znaków (53), katalog online (79–81) czy format eksportu rekordów (54) nie miały wpływu na punktację, bowiem w tej grupie, dużych bibliotek, wszystkie podstawowe standardy biblioteczne i katalogowe, niezależnie od stosowanego oprogramowania, stanowią niezbędne, dziś już kanoniczne, wyposażenie bibliotecznego instrumentarium. Co do kwalifikacji pracowników, jedyne bezpośrednie pytanie związane z personelem bibliotecznym (punkt 62) dotyczyło liczby osób pracujących w bibliotecznym programie komputerowym. Które pytania i odpowiedzi komisja konkursowa kierowana przez M. Trzaskę uznała za kluczowe w ramach tych dwóch kryteriów ocen? Pośrednią wskazówkę znajdziemy w korespondencji BN z kilkoma bibliotekami, które zdecydowały się złożyć odwołanie od decyzji ZS. Zacytujmy fragment listu odrzucającego odwołanie, skierowanego do NIKiDW: *zmuszeni jesteśmy stwierdzić, że nieuznanie złożonego przez Państwa odwołania spowodowane jest ponownie stwierdzonym brakiem stosowania przez Centralną Bibliotekę Rolniczą Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi Deskryptorów Biblioteki Narodowej (pod kątem tego stosowania oceniano wszystkie wnioski podlegające ocenie potencjału w ramach kryterium określonego w par. 5 ust. 8 pkt 3 Regulaminu), brakiem współkatalogowania przez Państwa Bibliotekę z innymi bibliotekami (pod kątem tego rodzaju współpracy oceniano wszystkie wnioski podlegające ocenie potencjału w ramach kryterium określonego w par. 5 ust. 8 pkt 3 Regulaminu) oraz tym, że Państwa Biblioteka posiada zbyt wysoki odsetek zbiorów nieskatalogowanych w bibliotecznym programie komputerowym (które to oceny dokonywano w ramach kryterium określonego w par. 5 ust. 8 pkt 2 Regulaminu)*²⁵. Zatem w drugim kryterium ocen – jakości zasobów katalogowych, decydować miał odsetek zbiorów nieskatalogowanych. Podstawą tych danych były odpowiedzi na dwa pytania: 50 – *Czy wszystkie zbiory są skatalogowane w bibliotecznym programie komputerowym?* – i w przypadku negatywnej odpowiedzi 51 – *Procent zbiorów nieskatalogowanych w bibliotecznym programie komputerowym*. Jeżeli rzeczywiście bezwzględny wskaźnik procentowy zbiorów, które nie zostały skatalogowane w systemie decydować miał o przyznanych punktach, to stwierdzić należy, iż mamy do czynienia z delikatnie mówiąc, nieporozumieniem. Wyobraźmy sobie bibliotekę z księgozbiorem 200 tys., w całości skatalogowanym i bibliotekę, która liczy 4 mln jednostek, w której nie skatalogowano 50% zasobu, zatem w katalogu komputerowym tej placówki dysponujemy rekordami 2 mln dokumentów. Wedle tej zasady pierwsza z bibliotek otrzyma zapewne maksimum punktów, ta druga zostanie oceniona znacznie niżej. Paradoks czy metoda? Być może metoda preferowania bibliotek, które po dołączeniu do wspólnego katalogu nie będą już dokonywać retrokonwersji, która może być kłopotliwa dla BN z punktu widzenia nadzoru nad jakością opisów. Ich zasób katalogowy zostanie podmieniony przez rekordy BN (bo taka jest procedura przystępowania do współkatalogowania), a w bieżącym procesie katalogowym placówka ta będzie wykorzystywała rekordy BN i podpiniała do nich jedynie dane egzemplarza.

Z kolei punktację w ramach trzeciego kryterium, kwalifikacji pracowników biblioteki, sprawdzono do dwóch kryteriów, stosowania Deskryptorów Biblioteki Narodowej (DBN) oraz udziału

²⁵ ŁUCZYŃSKA, K. *Wynik procedury odwoławczej*. Pismo z 22.12.2021 do NIKiDW.

biblioteki we współkatalogowaniu. To pierwsze preferował bardzo wąski krąg bibliotek, które kooperowały z BN w ostatnich latach w zakresie implementacji deskryptorów w praktyce katalogowej. Nie sposób nie zgodzić się z argumentacją bibliotek, które podważały ten tryb oceny wniosków, argumentując, tak jak dyrekcja BUWr, iż *żadna z dużych bibliotek akademickich (a także bibliotek innych jednostek współpracujących aktualnie z NUKAT) wykazanych na liście bibliotek wchodzących w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej – nie stosuje obecnie aktywnie deskryptorów BN; nie stosowała ich też Biblioteka Jagiellońska i nie stanowiło to przecież specjalnej przeszkody, aby mogła się przestawić na tę nową formę współpracy...*²⁶.

Powody wyłuszczone w piśmie do NIKiDW powtarzać się będą w analogicznych odpowiedziach BN na odwołania pozostałych bibliotek. I tak w piśmie adresowanym do Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu pojawią się dwa z trzech powodów (*negatywna ocena Państwa wniosku wiąże się z brakiem stosowania w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu Deskryptorów Biblioteki Narodowej oraz ze zbyt wysokim odsetkiem zbiorów nieskatalogowanych w bibliotecznym programie komputerowym*)²⁷. Te same zarzuty obecne są w mailu do Książnicy Pomorskiej. Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu otrzyma wariant tego zestawu (*negatywna ocena Państwa wniosku wiąże się z brakiem stosowania przez Państwa bibliotekę Deskryptorów Biblioteki Narodowej oraz ze względu na to, że Państwa biblioteka nie współkataloguje z innymi bibliotekami*)²⁸. W przypadku mniejszych bibliotek dojdą jeszcze rutynowe argumenty o zbyt małym księgozborze, liczbie czytelników czy wielkości populacji. Biblioteka Miejska w Kamiennej Górze otrzyma następujące wyjaśnienie: *Nieuznanie złożonego przez Państwa odwołania wiąże się z niespełnieniem istotnego elementu treściowego kryterium określonego w par. 5 ust. 8 pkt 3 Regulaminu – co do współkatalogowania przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Kamiennej Górze z innymi bibliotekami. Pragniemy również zaznaczyć ponadto, że Miejska Biblioteka Publiczna w Kamiennej Górze, w porównaniu z innymi bibliotekami przystępującymi do konkursu, odnotowała stosunkowo niską liczbę czytelników w roku poprzedzającym wniosek (pkt 4), zgromadziła mniejszą liczbę jednostek bibliotecznych (pkt 1) i obsługuje mniejszą liczbę populacji (pkt 5 Regulaminu). W związku z tym, spośród wniosków złożonych przez wszystkie biblioteki w ramach tego samego konkursu Państwa Biblioteka nie mogła otrzymać rekomendacji do zawarcia umowy w ramach przyłączenia do ZSZB*²⁹. Identyczne pismo otrzymała Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. Również w tej procedurze metoda kopiuj/wklej okazała się przydatna.

Przypomnijmy, iż BN nie upubliczniła żadnej punktacji w tym zakresie. Opublikowano jedynie trzy listy rankingowe, bibliotek ocenionych pozytywnie i rekomendowanych do przyłączenia (16 dużych bibliotek w pierwszym konkursie i 124 biblioteki publiczne z trzech województw w drugim konkursie), bibliotek nierekomendowanych (11 dużych bibliotek, które otrzymały niższą punktację), bibliotek, których wnioski oceniono negatywnie (8 dużych bibliotek, które w domyśle otrzymały poniżej 50 punktów), wreszcie wniosków odrzuconych z powodu błędów

²⁶ PIOTROWICZ, G. [Odwołanie Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu]. Pismo z 17.12.2021 r.

²⁷ ŁUCZYŃSKA, K. Pismo do Grażyny Piotrowicz z 15.12.2021 r.

²⁸ ŁUCZYŃSKA, K. Pismo do Aleksandry Grabajło z 16.12.2021 r.

²⁹ ŁUCZYŃSKA, K. Wynik procedury odwoławczej. Pismo z 22.12.2021 r, do MBP w Kamiennej Górze.

formalnych (5 dużych i 6 małych bibliotek publicznych)³⁰. Punktacji nie poznały również zainteresowane placówki, a prośby o ich udostępnienie formułowane w odwołaniach bibliotek, które nie znalazły się na liście zwycięzców konkursu, zostały przez ZS zignorowane. Może warto przytoczyć drobny fragment korespondencji. Dagmara Dąbrowska w imieniu Biblioteki Raczyńskich zadaje następujące pytanie: *Szanowni Państwo, czy możliwe jest uzyskanie informacji o liczbie punktów, jaką w kryteriach wymienionych w § 5 p. 8 Regulaminu konkursu, uzyskał wniosek o przyłączenie do ZSZZB, złożony przez Bibliotekę Raczyńskich?*³¹. Oto odpowiedź sygnowana przez Karolinę Łuczyńską, kierownika Zespołu zadaniowego ds. programu wieloletniego Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa na lata 2021–2025: *Szanowna Pani, w odpowiedzi na Państwa list uprzejmie informuję, że negatywna ocena Państwa wniosku wiąże się z brakiem stosowania przez Państwa bibliotekę Deskryptorów Biblioteki Narodowej, odsetkiem zbiorów nieskatalogowanych w bibliotecznym programie komputerowym oraz ze względu na to, że Państwa biblioteka nie współkataloguje z innymi bibliotekami*³². Jak widać, BN konsekwentnie ignorowała pytania o punktację przyznaną poszczególnym bibliotekom. W zamian serwowano rutynową odpowiedź, na którą składały się wymienione w różnych konfiguracjach trzy powody niskiej punktacji, które uzasadniać miały negatywną ocenę wniosku.

Dysponujemy ową nieogłoszoną ostateczną punktacją przyznaną bibliotekom, BN konsekwentnie jednak odmawia udostępnienia szczegółowej punktacji sporządzonej wedle wspomnianych pięciu kryteriów, tłumacząc, iż jest to wewnętrzny dokument komisji. Niezrozumiała jest taka polityka informacyjna, wydaje się bowiem, iż zarówno komitetowi konkursowemu, jak i Bibliotece Narodowej powinno zależeć na maksymalnej transparentności działania, w tym trybie procedowania i polityki informacyjnej, by uniknąć jakichkolwiek wątpliwości co do bezstronności działania.

Jak prezentowała się ostateczna punktacja w pierwszym konkursie? Popatrzmy na wyniki konkursu wraz z ostateczną punktacją.

Tab. 1. Wnioski ocenione pozytywnie, biblioteki rekomendowane do przyłączenia do OMNIS 2

	Biblioteka	Punktacja
1.	Biblioteka Politechniki Wrocławskiej	87
2.	Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu (UMK)	82
3.	Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny w Olsztynie	80
4.	Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego	77
5.	Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego	77
6.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Różewicza we Wrocławiu	75
7.	Biblioteka Szkoły Głównej w Warszawie (SGH)	74
8.	Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze	72
9.	Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (Ossolineum)	72
10.	Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie (MCK)	65

³⁰ *Wdrożenie darmowego systemu Alma w bibliotekach – lista rankingowa* [online]. [Dostęp 17.11.2022].

Dostępny w: <https://bn.org.pl/aktualnosci/4494-wdrozenie-darmowego-systemu-alma-w-bibliotekach---lista-rankingowa.html>.

³¹ DĄBROWSKA, D. *List z 17.12.2021.*

³² ŁUCZYŃSKA, K. *Wynik procedury odwoławczej.* Pismo z 22.12.2021.

11.	Miejska Biblioteka Publiczna w Gdyni	62
12.	Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW)	59
13.	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW)	59
14.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS)	58
15.	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	57
16.	Biblioteka Elbląska im. Cypriana Norwida	57

Źródło: Oprac. własne na podstawie dokumentacji konkursu.

Wiceliderem w tej punktacji została Biblioteka UMK. To szczególny przypadek. Do konkursu, którego celem było wdrożenie systemu Alma i akces do wspólnego katalogu przystąpiły bowiem dwie biblioteki: UMK i KUL, które w roku 2020 kupiły ten system, a od roku 2021 uczestniczą, jak już była mowa, w tworzeniu wspólnego zasobu katalogowego z BN. Jeżeli nieznane są przyczyny takiego kroku, wyjaśnienia należy szukać w kwestiach finansowych. OMNIS 2 to dla obu bibliotek możliwość przejścia przez BN (i ministerstwo) dalszego finansowania opłat abonentowych za korzystanie z systemu. Trudno się zatem dziwić działaniom tych bibliotek, zastanowić się należy nad zasadnością rozpatrywania tych wniosków. W konkursie podanie KUL zostało odrzucone (była o tym mowa wcześniej) ze względów formalnych, UMK znalazła się natomiast w gronie zwycięzców. Pytanie zasadnicze dotyczy procedury konkursowej: czy wniosek biblioteki, która kupiła uprzednio i użytkuje system Alma, uczestniczy we współkatalogowaniu z BN, jej zasób katalogowy został przetransferowany do nowego środowiska w wyniku migracji danych i wdrożenia oprogramowania (a operacje te zostały sfinansowane w ramach umowy o zakupie systemu), winien być rozpatrywany w konkursie, którego celem jest wdrożenie systemu wraz z procedurami, które zostały w Bibliotece UMK wykonane i opłacone? Wszak wdrożenie systemu w przypadku tej biblioteki to czysta fikcja. Formalny zabieg polegający na oficjalnym włączeniu tej placówki do ZSZZB nie uzasadnia przecież sensu i zasadności uwzględnienia wniosku w konkursie o wdrożenie systemu Alma. Pytanie o kryteria działania komisji konkursowej w tej kwestii należałoby adresować do przewodniczącego zespołu, ale równie dobrze, to już wiemy, list z pytaniami kierować można na Berdychów.

Tab. 2. Wnioski ocenione pozytywnie, biblioteki nie zostaną przyłączone do OMNIS 2 (nierekomendowane)

	Biblioteka	Punktacja
1.	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu	55
2.	Biblioteka Raczyńskich	54
3.	Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie	53
4.	Koszalińska Biblioteka Publiczna im. Joachima Lelewela	52
5.	Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie	52
6.	Wojewódzka Biblioteka Publiczna - Książnica Kopernikańska w Toruniu	52
7.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II w Opolu	52
8.	Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. dr. Witolda Bełzy w Bydgoszczy	52
9.	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	50
10.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie	50
11.	Biblioteka Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi	50

Źródło: Oprac. własne na podstawie dokumentacji konkursu.

Tab. 3. Wnioski ocenione negatywnie, biblioteki nie zostaną przyłączone do OMNIS 2

	Biblioteka	Punktacja
1.	Miejska Biblioteka Publiczna w Chrzanowie	47
2.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu	47
3.	Miejska Biblioteka Publiczna w Kamiennej Górze	40
4.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Jarosława Iwaszkiewicza w Łęborku	40
5.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Teodora Heneczka w Piekarach Śląskich	40
6.	Rejonowa Biblioteka Publiczna w Szubinie	35
7.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Stefana Flukowskiego w Świnoujściu	25
8.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu	25

Źródło: Oprac. własne na podstawie dokumentacji konkursu.

Spróbujmy zestawić w pary biblioteki o podobnych wskaźnikach, z których pierwsza wygrała konkurs, druga natomiast została wyeliminowana na skutek zbyt niskiej punktacji. Bierzemy pod uwagę te parametry, które decydowały o ostatecznym rankingu bibliotek, owe pięć kryteriów, składające się na ocenę potencjału bibliotek. Na początek dwie wrocławskie biblioteki naukowe.

Tab. 4. Porównanie potencjału Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich i Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu

Kryteria oceny	Ossolineum – 72 pkt. +	BUWr – 55 pkt. -
36. Liczba czytelników	16 992	65 168
37. Liczebność populacji	38 265 000	ok. 1 mln + użytkownicy wirtualni BC i Repozytorium 23 700 000
38. Liczba jednostek bibliotecznych	1 756 557	4 230 066
51. Procent zbiorów nieskatalogowanych w bibliotecznym programie komputerowym	75%	75%
57. Jakie są stosowane zasady redakcji kartoteki wzorcowej (np. DBN)?	KABA	KABA
62. Liczba personelu pracującego w bibliotecznym programie komputerowym	31	195
64. Liczba rekordów bibliograficznych	367 955	936 361
76. Nazwa projektu, w ramach którego odbywa się współkatalogowanie	NUKAT	NUKAT
82. Czy biblioteka prowadzi Bibliotekę cyfrową	nie	tak

Źródło: Oprac. własne na podstawie dokumentacji konkursu.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu dystansuje Ossolineum zarówno pod względem liczby czytelników, jak i wielkości zbiorów. Liczebność populacji, była już o tym mowa, pozostaje w przypadku bibliotek naukowych kwestią umowną. Dodać należy, iż Ossolineum udostępnia zbiory wyłącznie prezencyjnie. Obie biblioteki współkatalogują w ramach NUKAT-u,

stosują język haseł przedmiotowych KABA. Ten sam wskaźnik procentowy dotyczy zbiorów nieskatalogowanych, przy czym owe 25% zasobów obecnych w systemie zautomatyzowanym w przypadku BUWr równa się niepomrotnie większej liczbie rekordów w bazie katalogowej. To 25% spośród ponad 4 mln dokumentów, zatem ponad 1 mln skatalogowanych jednostek, w porównaniu z około 450 tys. w przypadku Ossolineum. Znacznie liczniejszy personel pracuje w bibliotecznym systemie komputerowym w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu.

Tab. 5. Porównanie potencjału Biblioteki UKSW i Książnicy Kopernikańskiej

Kryteria oceny	Biblioteka UKSW – 59 pkt. +	Książnica Kopernikańska – 52 pkt. -
36. Liczba czytelników	10 725	17 280
37. Liczebność populacji	129 894	201 106
38. Liczba jednostek bibliotecznych	505 558	826 152
51. Procent zbiorów nieskatalogowanych w bibliotecznym programie komputerowym	10%	8%
57. Jakie są stosowane zasady redakcji kartoteki wzorcowej (np. DBN)?	Zasady Centrum NUKAT	Formalne NUKAT, rzeczowe DBN
62. Liczba personelu pracującego w bibliotecznym programie komputerowym	32	97
64. Liczba rekordów bibliograficznych	315 728	603 268
76. Nazwa projektu, w ramach którego odbywa się współkatalogowanie	NUKAT	Infobibnet
82. Czy biblioteka prowadzi Bibliotekę cyfrową	tak	tak

Źródło: Oprac. własne na podstawie dokumentacji konkursu.

Wszystkie wskaźniki, które – wydaje się – miały wpływ na ocenę potencjału biblioteki, w przypadku Książnicy Kopernikańskiej są wyższe aniżeli w Bibliotece UKSW, zarówno w liczbie czytelników, wielkości księgozbioru, liczbie personelu czy zasobie rekordów bibliograficznych. Obie biblioteki współkatalogują, przy czym Książnica Kopernikańska dodatkowo stosuje tak faworyzowane przez Zespół Sterujący Deskryptory BN.

Tab. 6. Porównanie potencjału Biblioteki Elbląskiej i Koszalińskiej Biblioteki Publicznej

Kryteria oceny	Biblioteka Elbląska – 57 pkt. +	Koszalińska Biblioteka Publiczna – 52 pkt. -
36. Liczba czytelników	18 346	15 346
37. Liczebność populacji	56 762	172 715
38. Liczba jednostek bibliotecznych	355 622	448 391
51. Procent zbiorów nieskatalogowanych w bibliotecznym programie komputerowym	0%	1,5%
57. Jakie są stosowane zasady redakcji kartoteki wzorcowej (np. DBN)?	nie stosuje khw	JHP BN, DBN
62. Liczba personelu pracującego w bibliotecznym programie komputerowym	53	60

64. Liczba rekordów bibliograficznych	240 585	749 275
76. Nazwa projektu, w ramach którego odbywa się współkatalogowanie	Porozumienie zawarte 29 grudnia 2004 r. w sprawie wykonywania przez Bibliotekę Elbląską zadań Powiatowej Biblioteki Publicznej dla części Powiatu Elbląskiego	nie
82. Czy biblioteka prowadzi Bibliotekę cyfrową	tak	tak

Źródło: Oprac. własne na podstawie dokumentacji konkursu.

Dwie miejskie biblioteki publiczne, o zbliżonych wskaźnikach w podstawowych kategoriach, z których pierwsza nie wykorzystuje kartoteki wzorcowej i nie współkataloguje (trudno uznać wykonywanie funkcji powiatowej biblioteki publicznej jako udział we współkatalogowaniu), zatem nie wypełnia dwóch tak kardynalnych dla komisji konkursowej warunków pozytywnej oceny potencjału biblioteki, w zakresie kwalifikacji pracowników i jakości zasobów katalogowych.

Tab. 7. Porównanie potencjału Biblioteki Międzynarodowego Centrum Kultury i Dolnośląskiej Publicznej we Wrocławiu

Kryteria oceny	Biblioteka MCK – 65 pkt. +	Dolnośląska BP Wrocław – 50 pkt. -
36. Liczba czytelników	802	5202
37. Liczebność populacji	779 966	2 884 000
38. Liczba jednostek bibliotecznych	52 757	381 650
51. Procent zbiorów nieskatalogowanych w bibliotecznym programie komputerowym	0%	0%
57. Jakie są stosowane zasady redakcji kartoteki wzorcowej (np. DBN)?	KABA	JHP BN
62. Liczba personelu pracującego w bibliotecznym programie komputerowym	3	52
64. Liczba rekordów bibliograficznych	40 363	959 104
76. Nazwa projektu, w ramach którego odbywa się współkatalogowanie	NUKAT	Dolnośląski Zasób Biblioteczny
82. Czy biblioteka prowadzi Bibliotekę cyfrową	nie	tak

Źródło: Oprac. własne na podstawie dokumentacji konkursu.

Porównujemy na koniec dwie biblioteki, które uczestniczą we współkatalogowaniu, obie nie stosują tak faworyzowanych Deskryptorów BN, w obu także całość zasobu została skatalogowana w systemie bibliotecznym. W pozostałych parametrach biblioteka MCK wyraźnie ustępuje bibliotece wrocławskiej, począwszy od wielkości księgozbioru, a na statystyce rekordów bibliograficznych i liczbie personelu skończywszy. Co spowodowało przyznanie pierwszej z bibliotek aż 65 punktów i wprowadzenie jej na listę zwycięzców konkursu, a niepowodzenie drugiej?

Dodajmy już na marginesie, iż w konkursie tym zostały skazane na porażkę mniejsze biblioteki, których księgozbiory liczyły ponad 50 tys. jednostek, zatem miały prawo startu w pierwszej grupie. Ich szanse były jednak znikome w konfrontacji z zasobnymi placówkami, w tym dużymi bibliotekami naukowymi. Przykładem jest Miejska Biblioteka Publiczna w Kamiennej Górze, której księgozbiór liczy niewiele ponad 60 tys. jednostek. Z placówki korzysta 1540 czytelników, a docelowa populacja to 42 tys. mieszkańców. Z drugiej strony niemal cały księgozbiór został skatalogowany w systemie (2% zbioru nieskatalogowane), biblioteka stosuje DBN i pracuje w Maku+ oraz udostępnia katalog na portalu *Szukam książki*. W kwestionariuszu co prawda podaje, iż nie współkataloguje z innymi bibliotekami, ale wynika to zapewne z braku orientacji pracowników co oznacza ten termin. Wszak udział w systemie Mak+ nie pozostawia w tej kwestii wątpliwości. Członkowie Zespołu Sterującego powinni doskonale zdawać sobie sprawę z istoty pracy w tym systemie, który powstał przecież z inicjatywy BN. Cóż z tego, główną przyczynę uzasadniającą negatywną ocenę ulokowano właśnie w braku współkatalogowania. Bibliotece przyznano zaledwie 40 punktów. Pytanie czy zasadnie, pozostawiam bez odpowiedzi. Takie przypadki przegranych bibliotek publicznych w tej grupie konkursowej potwierdzają wstępną tezę: w tej grupie preferowane były duże biblioteki, które uczestniczą we współkatalogowaniu (zatem głównie dotyczyło to współuczestników NUKAT-u), mają doświadczenie w wykorzystaniu DBN, w obu więc przypadkach nie wymagają szczególnych przeszkoleń w tym zakresie, a opracowany komputerowo księgozbiór znacząco wzbogaci zasób centralnego katalogu BN, co zostanie wyeksponowane w statystykach i sprawozdaniach BN.

Szczególne premiowanie bibliotek, które stosują DBN miało również dodatkowy, oczywisty cel: ułatwienie integracji rekordów przejmowanych z katalogów bibliotek przystępujących do współkatalogowania z zasobem katalogowym Biblioteki Narodowej. Warto pamiętać, iż zgodnie z umową z firmą Ex libris to do zadań Biblioteki Narodowej należy wykonanie procesu deduplikacji rekordów bibliograficznych wszystkich bibliotek uczestniczących w projekcie. Dopiero po zakończeniu tego procesu zasoby katalogowe tych bibliotek przekazywane są firmie Ex Libris.

W przypadku drugiego konkursu, adresowanego do bibliotek publicznych z trzech województw, kluczowa partia kwestionariusza dotycząca „potencjału biblioteki” zawierała zaledwie osiem pytań, w tym te trzy dotyczące podstawowych parametrów (liczba zarejestrowanych czytelników, liczba jednostek bibliotecznych, wreszcie wielkość obsługiwanej przez bibliotekę populacji). Kluczowe pytanie nr 38 w tym kwestionariuszu brzmiało: *Czy biblioteka użytkuje biblioteczny program komputerowy?* Odpowiedź na to pytanie decydowała o ostatecznej punktacji i rankingu bibliotek. Z analizy 124 kwestionariuszy wynika, iż zaledwie 16 bibliotek nie wykorzystywało żadnego oprogramowania bibliotecznego. Odpowiedź na ostatnie z pytań, o posiadanie katalogu online nie miała, paradoksalnie, wpływu na punktację. Zatem biblioteki, które korzystały z programu bibliotecznego, z reguły otrzymywały maksymalne 100 punktów, pozostałym 16 bibliotekom przyznano 50 punktów, dolną granicę pozytywnej klasyfikacji. Niższa punktacja oznaczałaby wynik negatywny, a w konsekwencji skutkowało jeszcze skromniejszą pulą zakwalifikowanych bibliotek. Zatem, gdyby liczba bibliotek, które zgłosiły akces do konkursu przekroczyła owe zarezerwowane dla nich 480 instalacji Almy, w pierwszym rzędzie odpadłyby biblioteki nieskomputeryzowane, pozbawione katalogów komputerowych etc. To oczywisty paradoks, bowiem w priorytetach i celach programu podkreślano właśnie udostępnienie oprogra-

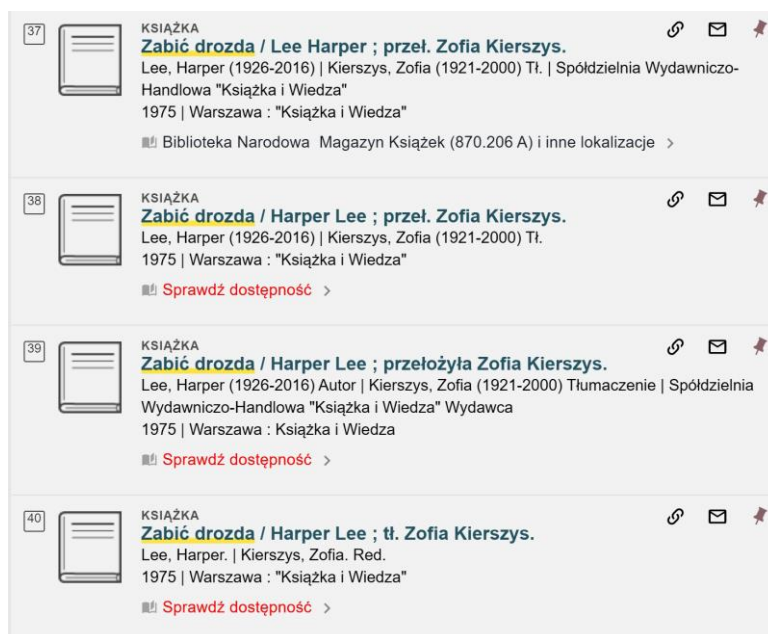
mowania bibliotekom pozbawionym katalogów online. Zatem to biblioteki nieskomputeryzowane powinny być preferowane w tej punktacji i one winny zajmować pierwsze miejsca w rankingu konkursu. Teoretycznie...

Wspólny katalog

Budowa wspólnego zasobu katalogowego skłania do zadawania pytań o formy pracy w ramach zintegrowanego zasobu katalogowego, w którym funkcjonuje z jednej strony główna biblioteka państwa, a z drugiej np. niewielka Gminna Biblioteka Publiczna w Leśmierzu. Czy biblioteki te mają te same prawa w zakresie katalogowania swoich zbiorów? W prawach modyfikacji rekordów khw? Jaki mechanizm kontroli i walidacji rekordów, wprowadzanych przez biblioteki współkatalogujące wprowadzono w BN? Brak informacji na ten temat. Spróbujmy więc odpowiedzieć na elementarne pytanie, jak prezentuje się ów scalony zasób w listopadzie 2022 r., zatem w momencie, gdy dołączonych zostało kilkadziesiąt katalogów małych bibliotek publicznych? Stwierdzić należy, iż połączony zasób katalogowy nie spełnia podstawowego wymogu, który stawia się przed katalogami centralnymi: braku zdublowanych rekordów. To kardynalna zasada, którą rygorystycznie przestrzegał NUKAT przez dwie dekady, by jednemu dokumentowi odpowiadał jeden rekord katalogowy. Zadanie Ośrodka Kontroli Rekordów Bibliograficznych w Centrum NUKAT zmierzało m.in. właśnie do eliminacji dubletów. Stąd od początku funkcjonowania katalogu centralnego odrzucono możliwość grupowego importowania rekordów.

Filozofia tworzenia wspólnego zasobu przez BN odwołuje się do krańcowo odmiennych założeń: importu danych katalogowych kolejnych bibliotek, poprzedzonego ową procedurą deduplikacji, o której mechanizmach nic nie wiemy. Pozostaje nam w tym przypadku jedynie postużenie się oczywistą maksymą: po owocach ich poznacie. Pobieżne spojrzenie na wspólny katalog przekonuje, co było do przewidzenia, iż proces deduplikacji daleki jest od poprawności. Trudno się temu dziwić, wszak dane pochodzą od różnych bibliotek, które z reguły nie stosowały wcześniej zasad katalogowania BN (które, nawiasem mówiąc, nadal są niekompletne, brak w nich kluczowych elementów), i niekoniecznie wykorzystywały rekordy kartoteki deskryptorów. Zatem proces budowy wspólnego katalogu poprzez mechaniczny proces agregacji danych obciążony jest poważnym ryzykiem stworzenia w finale tego procesu niekoherentnej bazy danych. Ewidentnie z takim rezultatem mamy do czynienia w przypadku katalogu centralnego BN. Kluczowy w tym procesie migracji danych jest etap podmiany rekordów z biblioteki przystępującej do współkatalogowania na opisy BN. Z oczywistych powodów jedynie część zasobu katalogowego zostaje zastąpiona w trakcie tego transferu. Po pierwsze dotyczy to opisów dokumentów, których nie posiada BN, zatem ich rekordy nie rezydują w katalogu tej biblioteki. To naturalne i nie stanowi przeszkody w zakresie deduplikacji. Jedyne problem w tym, iż rekordy te mogły być sporządzone wedle innych zasad katalogowych i odwoływać się do innych zapisów khw. W efekcie prowadzić to może do niespójności bazy. Równie poważny problem stanowią zdublowane rekordy. Mimo bowiem owego procesu deduplikacji znaczna część rekordów trafia do wspólnego katalogu jako kopie opisów już tam istniejących. Z jakiego powodu? Słabych algorytmów stosowanych w procesie deduplikacji, odmiennych praktyk katalogowych BN i pozostałych bibliotek, poważnych różnic w zasadach tworzeniach rekordów khw.

Nawet pobieżny przegląd tego zasobu ujawnia stałą duplikację rekordów. Nie ma sensu odwotywanie się do wielu egzemplifikacji, zwróćmy jedynie uwagę na nagminne przykłady trzech lub czterech (nie wspominając o dwóch) rekordów odnoszących się do tego samego dokumentu. Oto dowolny przykład obrazujący tę sytuację:

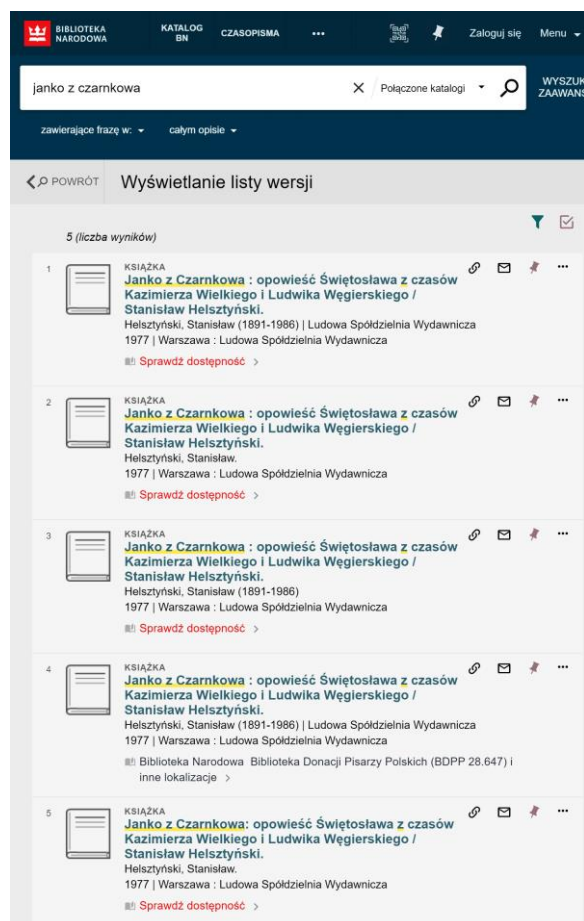
Rys. 3. Wynik wyszukiwania w katalogu BN jednego z wydań powieści *Zabić drozda*
 Źródło: *Katalog Biblioteki Narodowej* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <http://bn.org.pl>.

lub

Rys. 4. Wynik wyszukiwania w katalogu BN jednego z wydań powieści *Buszujący w zbożu*
 Źródło: *Katalog Biblioteki Narodowej* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <http://bn.org.pl>.

Oczywiście można znaleźć w bazie (i nie wymaga to licznych poszukiwań) książki, którym odpowiada pięć rekordów:

Rys. 5. Wynik wyszukiwania w katalogu BN powieści *Janko z Czarnkowa*

Źródło: *Katalog Biblioteki Narodowej* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <http://bn.org.pl>.

Przykłady można mnożyć. Zwracam jedynie uwagę, iż taki sposób budowania zasobu współkatalogowego przeczy kardynalnym zasadom prawidłowo skonstruowanego katalogu centralnego. Proces dublowania będzie zapewne narastał wraz z przyłączaniem kolejnych bibliotek do systemu.

To zresztą nie jedyny problem tego zasobu. Poważniejszy wiąże się z trafnością wyszukiwawczą, w tych zwłaszcza przypadkach, gdy system winien wykorzystywać zapisy khw. Zobrazujmy to dwoma przykładami z katalogu Biblioteki Jagiellońskiej, która przeszła etap podmiany opisów i od roku 2019 współkataloguje z BN. W efekcie procesu zamiany część rekordów została zastąpiona przez opisy BN, część pozostała w natywnej postaci. Jednolity zasób katalogowy tej biblioteki w rezultacie tej migracji stracił spójność. Rezydują w nim opisy, które odwołują się nie tylko do odmiennych praktyk katalogowych, ale również odmiennej struktury kartotekowej. Nie miałyby to większego znaczenia, gdyby nie miało wpływu na wyniki wyszukiwawcze. A tak nie jest. Dotyczy to np. autorów, których nazwy osobowe odmiennie zapisywane są w kartotece NUKAT-u i BN.

Pierwszy przykład. Poszukujemy w katalogu książek Warłama Szalamowa, autora wstrząsających *Opowiadań kołymskich*. Korzystamy z zawężonego wyszukiwania – opcji: hasło „zawierające słowa w autorze/twórcy”, żeby uniknąć zbędnych w tym przypadku pozycji o autorze etc. Wpisujemy hasło w wersji spolszczonej, zgodnie z zasadami DBN. System zwraca nam informację o ośmiu książkach jego autorstwa:

The screenshot shows a search interface for the University of Jagiellonia library catalog. The search term is 'szalamow warlam' and the filter is 'zawierające słowa w autorze/twórcy'. The results are as follows:

- 1** KSIĄŻKA
Lewy brzeg / **Warłam Szalamow**; przeł. Juliusz Baczyński ; przedmowa Michał Heller ; zamiast post. "Piętno" Gustawa Herlinga-Grudzińskiego.
Szalamow, Warłam (1907-1982); Baczyński, Juliusz (1920-2011) Tłumaczenie; Herling-Grudziński, Gustaw (1919-2000);; Atext
Gdańsk : Atext; 1991
Dostępny w BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA BJ - Magazyn Główny (B 68941 II 3) i inne lokalizacje >
- 2** KSIĄŻKA
Pierwsza śmierć / **Warłam Szalamow**; przełożył Juliusz Baczyński ; przedmowa Michał Heller ; zamiast postłowa "Piętno" Gustawa Herlinga-Grudzińskiego.
Szalamow, Warłam (1907-1982); Baczyński, Juliusz (1920-2011) Tłumaczenie; Geller, Mihail Ākovlevič (1922-1997) Przedmowa; Herling-Grudziński, Gustaw (1919-2000);; Atext
Wydawca
Gdańsk : Atext; 1991
Dostępny w BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA BJ - Magazyn Główny (B 68941 II 1) i inne lokalizacje >
- 3** WIELE WYDAŃ
Opowiadania kołymskie / **Warłam Szalamow**; przełożył Juliusz Baczyński.
Szalamow, Warłam (1907-1982) Autor; Baczyński, Juliusz (1920-2011) Tłumaczenie; Dom Wydawniczy Rebis Wydawca
Znaleziono 10 wersji. Zobacz wszystkie wersje >
- 4** KSIĄŻKA
Дорога и судьба : книга стихов / Варлаам Шаламов.; Doroga i sud'ba : kniga stihov / Varlam Šalamov.
Szalamow, Warłam (1907-1982) Autor; Izdatel'stvo "Sovetskij pisatel'" Wydawca
Moskva : Sovetskij pisatel'; 1967
Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (34128 RUS) >
- 5** KSIĄŻKA
Bez powrotu / **Warłam Szalamow**; przeł. Juliusz Baczyński.
Šalamov, Varlam Tihonovič (1907-1982);; Baczyński, Juliusz (1920-2011) Tł.; Wydawnictwo Marabut (Gdańsk);; Atext
Gdańsk : Wydawnictwo "Atext" : Wydawnictwo "Marabut"; 1996
Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (29151) i inne lokalizacje >
- 6** KSIĄŻKA
Wiszera : antypowieść / **Warłam Szalamow**; przeł. Juliusz Baczyński.
Šalamov, Varlam Tihonovič (1907-1982);; Baczyński, Juliusz (1920-2011) Tł.; Herling-Grudziński, Gustaw (1919-2000);; Czytelnik
Warszawa : Czytelnik; 2000
Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (29040) i inne lokalizacje >
- 7** KSIĄŻKA
Artysta łopaty / **Warłam Szalamow**; przeł. Juliusz Baczyński ; przedm. Michał Heller ; zamiast postłowa: "Piętno" Herlinga-Grudzińskiego.
Šalamov, Varlam Tihonovič (1907-1982).
Gdańsk : Atext; 1991
Dostępny w BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA BJ - Magazyn Główny (B 68941 II 2) i inne lokalizacje >
- 8** KSIĄŻKA
Procurator Judei i inne utwory / **Warłam Szalamow**; wyboru dokonał Lech Budrecki ; przełożyli: Maria Kotowska, Zbigniew Podgórzec, Adam Pomorski.
Šalamov, Varlam Tihonovič (1907-1982). Autor; Budrecki, Lech (1930-2004) Redaktor; Kotowska, Maria (1932-) Tłumacz; Podgórzec, Zbigniew (1935-2002) Tłumacz; Pomorski, Adam (1956-) Tłumacz; Czytelnik Wydawca
Warszawa : Czytelnik; 1991
Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (26681) i inne lokalizacje >

Rys. 6. Wynik wyszukiwania w katalogu Biblioteki UJ hasła: Szalamow Warłam
Źródło: *Katalog Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: https://katalogi.uj.edu.pl/discovery/search?vid=48OMNIS_UJA:uja&lang=pl.

Spróbujmy z kolei wpisać oryginalną (transliterowaną) formę nazwy autora. Wynik wyszukiwawczy jest zasadniczo odmienny, to 18 dzieł:

The screenshot displays a search results page from the Jagiellońska University Library catalog. The search query is 'Salamov, Varlam Tihonovič'. The results are numbered 1 through 18. Each entry includes a book cover icon, the title in both the original language and Polish, the author's name, and the publisher and year of publication. For example, result 1 is 'Artysta łopaty / Wartam Szalamow ; przeł. Juliusz Baczyński ; przedm. Michał Heller ; zamiast postawia: "Piętno" Herlinga-Grudzińskiego. Salamov, Varlam Tihonovič (1907-1982). Gdańsk : Atekt; 1991'. The page also shows search filters and navigation options at the top.

Rys. 7. Wynik wyszukiwania w katalogu Biblioteki UJ hasła: Šalamov, Varlam Tihonovič
 Źródło: *Katalog Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w:
https://katalogi.uj.edu.pl/discovery/search?vid=48OMNIS_UJA:uja&lang=pl.

Odwołajmy się do drugiego przykładu. Szukamy prac Wieniedikta Jerofiejewa, autora powieści/poematu *Moskwa-Pietuszki*. Pierwsze wyszukiwanie przeprowadzamy dla spolszczonej wersji nazwy osobowej, wykorzystywanej w kartotece BN. Otrzymujemy informację o siedmiu dziełach:

The screenshot shows a search results page from the University of Jagiellonian Library catalog. The search term is 'Jerofiejew, Wieniedikt'. The page displays 7 results, with the first three visible in detail. Each result includes the title, author, translator, and publication information.

Result 1: WIELE WYDAŃ. Dzieła prawie wszystkie / **Wieniedikt Jerofiejew**; wybrał i oprac. Andrzej Drawicz; przekł. Andrzej Drawicz [et al.]; wiersze i piosenki do Nocy Walpurgii przeł. Irena Lewandowska i Michał B. Jagiełło. **Jerofiejew, Wieniedikt** (1938-1990); Drawicz, Andrzej (1932-1997) Wybór; Jagiełło, Michał B. (1950-) Tł.; Lewandowska, Irena (1931-) Tł.; **Jerofiejew, Wieniedikt** (1938-1990); **Jerofiejew, Wieniedikt** (1938-1990); Wydawnictwo Literackie. Znalezione 3 wersje. Zobacz wszystkie wersje >

Result 2: WIELE WYDAŃ. Zapiski psychopaty / **Wieniedikt Jerofiejew**; przeł. Irena Lewandowska. **Jerofiejew, Wieniedikt** (1938-1990); Lewandowska, Irena (1931-) Tł.; Tłumaczenie; Wydawnictwo Literackie. Znalezione 4 wersje. Zobacz wszystkie wersje >

Result 3: WIELE WYDAŃ. Moskwa-Pietuszki : poemat / **Wieniedikt Jerofiejew**; przekł. Wiera Drawicz. **Jerofiejew, Wieniedikt** (1938-1990); Derkaczew, Joanna (1983-) Koment.; Drawicz, Wiera (1933-2014) Tł.; Pawłowski, Roman (1965-) Koment.; Wilhelmi, Roman (1936-1991) Wykonanie; Agora. Znalezione 3 wersje. Zobacz wszystkie wersje >

Result 4: WIELE WYDAŃ. Moskwa-Pietuszki : poemat / **Wieniedikt Jerofiejew**; przeł. Andrzej Drawicz. Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).; Drawicz, Andrzej (1932-1997) Tł.; Wydawnictwo Dolnośląskie (1986-2004). Znalezione 9 wersji. Zobacz wszystkie wersje >

Result 5: KSIĄŻKA. Noc Walpurgi czyli Kroki Komandora : tragedia w pięciu aktach / **Wieniedikt Jerofiejew**; przeł. Irena Lewandowska; wiersze i piosenki przeł. Irena Lewandowska i Michał B. Jagiełło. Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).; Lewandowska, Irena (1931-2018). Tł.; Jagiełło, Michał B. (1950-) Tł. Warszawa : Czytelnik; 1991. Dostępny w BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA BJ - Egz. archiwalny (A 185744 I) i inne lokalizacje >

Result 6: WIELE WYDAŃ. Dzieła prawie wszystkie / **Wieniedikt Jerofiejew**; wybrał i oprac. Andrzej Drawicz; przekł. Andrzej Drawicz [et al.]. Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).; Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).; Drawicz, Andrzej (1932-1997) Tł.; Prudowski, Leonid.; Wydawnictwo Literackie. Znalezione 2 wersje. Zobacz wszystkie wersje >

Result 7: WIELE WYDAŃ. Moskwa-Pietuszki : poemat / **Wieniedikt Jerofiejew**; tł. z ros. Nina Karsov i Szymon Szechter; słowo wstępne napisał i przypisy oprac. Nikita Stavisky. Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).; Karsov, Nina (1941-). Tł.; Szechter, Szymon (1920-1983) Tł.; Stavisky, Nikita Oprac.; KONTRA (Londyn).

Rys. 8. Wynik wyszukiwania w katalogu Biblioteki UJ hasła: Jerofiejew, Wieniedikt
 Źródło: *Katalog Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w:
https://katalogi.uj.edu.pl/discovery/search?vid=48OMNIS_UJA:uja&lang=pl.

A oto wynik wyszukiwania według oryginalnej nazwy osobowej. System zwraca informację o 14 pozycjach tego autora:

The screenshot shows the search results for 'Erofeev Venedikt' in the University of Jagiellonian Library catalog. The search results are displayed in two columns. The left column shows results 1 through 7, and the right column shows results 8 through 14. Each result includes a title, author information, publication details, and availability status. The results are as follows:

Result Number	Title	Author	Publication Details	Availability
1	Moskwa-Petuški : poema / Venedikt Erofeev.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).	Moskwa : "VAGRIUS"; 2001	Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (30161) i inne lokalizacje >
2	Zapiski pshopata / Venedikt Erofeev.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).	Moskwa : "VAGRIUS"; 2001	Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (27673) >
3	Valpurgieva noč' : p'esa i proza / Venedikt Erofeev.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).	Moskwa : "VAGRIUS"; 2001	Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (27395) >
4	Bespolnoe iskopaemo : iz zapisnykh knižek / Venedikt Erofeev.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).	Moskwa : Vagrius; 2001	Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (27395) >
5	Sobranie sočinienij. T. 2 / Venedikt Erofeev ; [podgotovka teksta V. Murav'eva].	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Murav'ev, Vladimir Bronislavovič (1928-) Oprac.; Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).	Moskwa : Vagrius; 2007	Dostępny w BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA BJ - Magazyn Główny (B 420374 I 2) >
6	Sobranie sočinienij. T. 1 / Venedikt Erofeev ; [podgotovka teksta V. Murav'eva].	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Murav'ev, Vladimir Bronislavovič (1928-) Oprac.; Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).	Moskwa : Vagrius; 2007	Dostępny w BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA BJ - Magazyn Główny (B 420374 I 1) >
7	Moskva-Petuški / Venedikt Erofeev. Bessmertnaä poema Venedikta Erofeeva "Moskva-Petuški" / Èduard Vlasov.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Vlasov, Èduard.	Moskwa : Vagrius; 2002	Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (29726) >
8	Russkie cvety zla : [sbornik] / Viktor Erofeev, Valerij Popov, Saša Sokolov.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Popov, Valerij Georgievič (1939-); Sokolov, Sasha (1943-); Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Sokolov, Sasha (1943-); Popov, Valerij Georgievič (1939-).	Moskwa : Zebra-E : Èksmo; 2003	Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (30161) i inne lokalizacje >
9	Dzieła prawie wszystkie / Wieniedikt Jerofiejew ; wybrał i oprac. Andrzej Drawicz ; przekł. Andrzej Drawicz [et al.].	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Drawicz, Andrzej (1932-1997) Tł.; Prudovskij, Leonid.; Wydawnictwo Literackie		Znaleziono 2 wersje. Zobacz wszystkie wersje >
10	Dzieła prawie wszystkie / Wieniedikt Jerofiejew ; wybrał i oprac. Andrzej Drawicz ; przekł. A. Drawicz [et al.].	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Prudovskij, Leonid.; Drawicz, Andrzej (1932-1997) Tł.; Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Wydawnictwo Literackie		Znaleziono 3 wersje. Zobacz wszystkie wersje >
11	Vest' : [sbornik] : proza, poeziä, dramaturgiä / red. sovet V. Kaverin [et al.].	Kaverin, Veniamin Aleksandrovici (1902-1989) Red.; Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990).	Moskwa : Knižnaä palata; 1989	Dostępny w BIBLIOTEKA WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO zb. I. FIL. WSCHODNIOSŁOW. (Ingardena 3) (27395) >
12	Moskva-Pietuszki : poemat / Wieniedikt Jerofiejew ; tł. z ros. Nina Karsov i Szymon Szechter ; słowo wstępne napisał i przypisy oprac. Nikita Stavisky.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Karsov, Nina (1941-). Tł.; Szechter, Szymon (1920-1983) Tł.; Stavisky, Nikita Oprac.; KONTRA (Londyn).		Znaleziono 2 wersje. Zobacz wszystkie wersje >
13	Moskwa-Pietuszki / Wieniedikt Jerofiejew ; przeł. Barbara Dohnalik.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Dohnalik, Barbara (1949-) Tł.; Orbita Spółka Wydawniczo-Poligraficzna.		Znaleziono 3 wersje. Zobacz wszystkie wersje >
14	Noc Walpurgi czyli Kroki Komandora : tragedia w pięciu aktach / Wieniedikt Jerofiejew ; przeł. Irena Lewandowska ; wiersze i piosenki przeł. Irena Lewandowska i Michał B. Jagiełło.	Erofeev, Venedikt Vasil'evič (1938-1990); Lewandowska, Irena (1931-2018). Tł.; Jagiełło, Michał B. (1950-) Tł.	Warszawa : Czytelnik; 1991	Dostępny w BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA BJ - Egz. archiwalny (A 185744 I) i inne lokalizacje >

Rys. 9. Wynik wyszukiwania w katalogu Biblioteki UJ hasła: Erofeev, Venedikt
 Źródło: *Katalog Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w:
https://katalogi.uj.edu.pl/discovery/search?vid=48OMNIS_UJA:uja&lang=pl.

Tak odmienne wyniki wyszukiwawcze nie powinny mieć miejsca. Wbudowany w systemy biblioteczne mechanizm wyszukiwawczy z wykorzystaniem alternatywnych, odsyłaczowych zapisów w rekordach kartotekowych powinien, niezależnie od formy (oryginalnej, spolszczonej czy wersji w zapisie anglosaskim) nazwy osobowej, dostarczyć te same wyniki. Odmienne rezultaty podważają spójność, koherentność, w efekcie wiarygodność bazy katalogowej i systemu wyszukiwawczego.

Oprogramowanie biblioteczne

Co wpłynęło na liczny udział bibliotek naukowych w konkursie na „darmową” Almę? Pierwsze wytłumaczenie ulokowane jest w samym pytaniu. To pokusa pracy w nowoczesnym systemie, bez ponoszenia kosztów jego zakupu i utrzymania. Użytkowanie systemu w „chmurze” zwalnia ponadto uczestników z kosztów infrastruktury (serwerów), ekipy informatycznej

etc. Przejście do współkatalogowania z BN oznacza również komfort korzystania z zasobów katalogowych BN, w tym rekordów bieżącego wpływu, zatem to gwarancja redukcji ekipy katalogerów. To nawiasem mówiąc czynnik, który zmusi byłych zapewne już w nieodległej perspektywie uczestników NUKAT-u, którzy przez lata dzięki współkatalogowaniu zmniejszyli personel działów opracowania zbiorów, do dołączenia do katalogu narodowej ksiąźnicy. Ten proces migracji do BN, w perspektywie zamknięcia NUKAT-u, wydaje się nieuchronny. Sprzyja mu specyficzna sytuacja w zakresie oferty nowoczesnych systemów bibliotecznych.

Paradoksalnie w ciągu ostatnich dwóch dekad światowy rynek systemów bibliotecznych adresowanych do dużych bibliotek (przede wszystkim naukowych i akademickich) uległ znacznej redukcji, głównie za sprawą procesu, który zawładnął w znacznym stopniu całym rynkiem. To proces koncentracji kapitału, w rezultacie czego wielkie firmy stają się jeszcze większe, a konkurencja ze strony nowych podmiotów jest niezwykle trudna lub z góry skazana na porażkę. Mechanizm ten bywa określany zgrabnym eufemizmem konsolidacji firm. Nie miejsce tu na opis zjawisk, w tym fuzji, zakupów na szeroko pojętym rynku systemów bibliotecznych. Wskażmy tylko na główną oś tego procesu. Główni gracze na rynku dużych systemów na początku XXI w. to:

- Ex Libris (program Aleph),
- SirsiDynix (Horizon, Unicorn),
- Innovative Interfaces (Millennium, Sierra),
- Endeavor Information Systems (Voyager),
- Polaris (Polaris),
- VTLS (Virtua).

W kolejnych latach mamy do czynienia z procesem przejmowania kolejnych firm, którego kulminacja przypada na ostatnie lata:

- w 2006 r. Ex Libris kupuje Endeavor Information Systems (należący już wtedy do Elsevier Company), producenta systemu Voyager,
- w 2014 r. Innovative Interfaces przejmuje dwie firmy, najpierw Polaris, a następnie VTLS i staje się jednym z największych dostawców systemów bibliotecznych³³,
- w 2015 r. ProQuest kupuje Ex Libris (który odtąd funkcjonować będzie jako „Ex Libris, a ProQuest Company”)³⁴,
- w 2020 r. „Ex Libris, a ProQuest Company” nabywa firmę Innovative Interfaces³⁵,
- w grudniu 2021 r. Clarivate kończy proces przejęcia firmy ProQuest za sumę 5,3 mld dolarów³⁶.

³³ BREEDING, M. *Innovative Interfaces Acquires VTLS* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.ala.org/tools/article/ala-techsource/innovative-interfaces-acquires-vtls>.

³⁴ BREEDING, M. *Library systems report 2016* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://americanlibrariesmagazine.org/2016/05/02/library-systems-report-2016/>.

³⁵ BREEDING, M. *2020 Library systems report* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://americanlibrariesmagazine.org/2020/05/01/2020-library-systems-report/>.

³⁶ *Clarivate Successfully Completes Acquisition of ProQuest* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.prnewswire.com/news-releases/clarivate-successfully-completes-acquisition-of-proquest-301435610.html>.

Spośród siedmiu wymienionych firm przetrwały trzy, z których dwie stanowią część nadrzędnej kompanii giełdowej Clarivate. Dodać należy, iż kolejne fuzje na ogół prowadziły do zaniechania lub spowolnienia rozwoju przejmowanych systemów bibliotecznych. Z punktu widzenia polskich bibliotek za wymowny przykład służy system Virtua, *de facto* nierozwijany od szeregu lat. Kolejne fuzje wzmacniają pozycję głównych graczy, zwiększając zarazem dystans między wąską grupą czołowych producentów a resztą firm. Wystarczy wskazać na wielkość personelu głównych marek. Ex Libris to firma zatrudniająca ponad 900 pracowników, w SirsiDynix pracowało w 2020 r. 387 osób, Innovative – 270³⁷. W pozostałych firmach mamy do czynienia ze znacznie mniej licznymi zespołami. Proces konsolidacji zgodny jest z ironicznym, acz trafnie obrazującym przemianę nie tylko przecież na rynku systemów bibliotecznych, hasłem *big is beautiful*³⁸. Ten proces nie oznacza monopolizacji rynku przez jedną firmę, równoznaczny jest jednak z procesem dominacji wąskiej grupy głównych producentów.

Z analogiczną tendencją mamy do czynienia w innych segmentach rynku informatycznego. Nie trudno wskazać faworytów segmentu profesjonalnych programów graficznych, wyszukiwarek internetowych czy programów biurowych. Próby konkurencji ze strony programów typu open source skazane są na porażkę, niekoniecznie spektakularną, jednak bilans nierównych sił w tym starciu w oczywisty sposób faworyzuje wielkich graczy. Trudno uznać otwarte programy za konkurencyjne wobec najnowszych produktów głównych rozgrywających, stanowią one jednak ważną alternatywę wobec drogich komercyjnych systemów. Rynek programów open source od lat jest rozwijany ze zmiennym skutkiem. Przykładem jest porażka projektu Quali Ole, w którego rozwój zaangażowały się amerykańskie uniwersytety (od Indiana University po University of Michigan), a pomocą finansową wspierała przedsięwzięcie dobrze znana polskim bibliotekom naukowym, jeszcze z lat 90. XX w., Fundacja Mellon. Niepowodzenie projektów niekomercyjnych podważa zaufanie do tej grupy programów, wzmacnia zarazem obawy, iż mamy do czynienia z systemami niestabilnymi, które nie dają gwarancji wieloletniego, niezakłóconego rozwoju. Nie stopuje to jednak kolejnych prób wprowadzenia na rynek otwartych systemów, funkcjonujących poza systemem rynkowej konkurencji. Miejsce Quali próbuje zająć FOLIO, rozwijane przez Index Data, wspomagane przez Ebsco, liczne instytucje akademickie, wreszcie programistów zaangażowanych w tworzenie alternatywnych, niekomercyjnych rozwiązań.

W warunkach amerykańskich powodzenie implementacji programów typu Koha czy Evergreen uzależnione jest w dużym stopniu od działań komercyjnych firm, które oferują bibliotekom wsparcie technologiczne i informatyczne. Przykładem ByWater Solutions, prywatna grupa, która specjalizuje się w implementacjach Kohy. Podobną rolę odgrywa Equinox Open Library Initiative, która z jednej strony rozwija oprogramowanie Evergreen, z drugiej oferuje usługi serwisowe. W Polsce brakuje tego typu organizacji, które służyłyby pomocą, nadzorem i utrzymaniem takich systemów. Jedną z nielicznych w dużych bibliotekach akademickich instalacja systemu Koha skończył żywot wraz z przystąpieniem Biblioteki UKSW do OMNIS 2 w 2022 r.

Można by jedynie zapytać w tym kontekście, czy polskie biblioteki przeprowadziły np. testy Kohy, czy przeanalizowano możliwości implementacji tego systemu w ramach grupy bibliotek na-

³⁷ BREEDING, M. 2021 *Library systems report* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w:

<https://americanlibrariesmagazine.org/2021/05/03/2021-library-systems-report/>.

³⁸ ATKINSON, R.D., LIND, M. *Big is beautiful: Debunking the Myth of Small Business*. Cambridge 2018.

ukowych, wykorzystując doświadczenia bibliotek kościelnych skupionych w Federacji Fides, czy przeprowadzono np. pokazy i testy systemu ProLib, adresowanego również do dużych placówek? To tylko przykładowe pytania.

Obecna sytuacja sprzyja oczywiście ekspansji w Polsce firmy Ex Libris. W jakim stopniu, również za sprawą działań BN, system Alma zajmie/zajmuje kluczową pozycję i sukcesywnie zdominuje rynek systemów bibliotecznych w Polsce, pokażą najbliższe lata. Polityka narodowej księżnicy zmierza w dłuższej perspektywie do eliminacji polskich producentów oprogramowanie biblioteczne. Pytanie tylko – kiedy BN ogłosi program bezpłatnego wdrożenia Almy także w bibliotekach szkolnych?

Akces bibliotek publicznych do OMNIS 2, w latach 2021–2025 z trzech województw, w kolejnych etapach, bo przecież plany rozwoju tego projektu sięgają poza tę perspektywę czasową, placówek z innych regionów, implikować będzie konkretne zmiany w polskim bibliotekarstwie. Wymieńmy dwie z nich. Pierwsza to sukcesywna redukcja zasięgu, być może w dłuższej perspektywie likwidacja wspólnego katalogu systemu Mak+, w którym uczestniczy aktualnie ponad 2600 bibliotek³⁹. Stopniowy akces placówek do katalogu BN w oczywisty sposób zredukować będzie zasięg i znaczenie Maka+. Paradoksalny w tym procesie jest fakt, iż inicjatorem Maka+ była właśnie Biblioteka Narodowa. Druga to nieunikniony wpływ tych działań na rynek polskiego oprogramowania dla bibliotek. Warto pamiętać, iż historia polskich producentów liczy już ponad 30 lat. Początki ich bojów o zdobycie klientów sięgają wczesnych lat 90. Trzej najpoważniejsi dziś gracze to firmy powołane do życia w roku 1991. Max Elektronik (dziś Sygnity Business Solutions) w roku 1992 opracowuje pierwszą wersję ProLiba, firma Sokrates w roku 1991 oferuje program SOWA, a MOL prezentuje oprogramowanie o tej samej nazwie. Od lat to profesjonalne marki, które radykalnie zmieniły oblicze polskiego bibliotekarstwa. Co więcej, każda z nich przez lata sukcesywnie wzbogaciła ofertę kierowaną do bibliotek, dziś proponują odbiorcom również wersje chmurowe (hostingowe) swoich produktów, o których tak głośno w kontekście projektu OMNIS 2. Dodajmy do tego zestawu program Mateusz autorstwa Mirosława Domańskiego, wykorzystywany w bibliotekach publicznych. A oto, co możemy przeczytać w głównym dokumencie *Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa* na temat konieczności wdrożenia systemu Alma w polskich bibliotekach: *Aby udostępnić czytelnikowi informację o publikacjach i zasobach, niezbędne jest wprowadzenie publikacji do systemu bibliotecznego; skatalogowanie jej oraz weryfikacja wprowadzonych informacji. Zadania te są realizowane często przez przestarzałe zintegrowane systemy biblioteczne. Systemy te nie zaspokajają obecnych potrzeb użytkowników, nie pozwalają na należyte zarządzanie zasobami i optymalne wykorzystanie potencjału i doświadczenia polskich bibliotek naukowych i publicznych oraz generują problemy przy integrowaniu wyszukiwania informacji pochodzących z różnych źródeł. W wielu przypadkach systemy te nie są rozwijane przez ich producentów, co uniemożliwia wprowadzanie zmian w procesach pracy oraz świadczeniu usług informacyjno-bibliotecznych na odpowiednim poziomie⁴⁰. Taka jest diagnoza Biblioteki Narodowej na temat jakości programów i uzasadnienie zakupu Almy dla polskich bibliotek publicznych.*

³⁹ Informacje o MAK+ [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <http://www.makplus.pl>.

⁴⁰ Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025. Załącznik..., dz. cyt., s. 36.

Wydaje się, iż mamy ciągle jeszcze do czynienia z ustabilizowanym rynkiem polskich programów bibliotecznych, w którym funkcjonują zarówno produkty adresowane do dużych bibliotek (Prolib, Patron), średnich, małych, w tym bibliotek szkolnych. Działania BN w dłuższej perspektywie wpłyną na redukcję klientów tych firm, zredukują liczbę użytkowników polskich systemów bibliotecznych. Biblioteki publiczne, które są beneficjentami konkursu OMNIS 2 to dotychczasowi użytkownicy następujących polskich programów bibliotecznych:

- Mak+ – 50 bibliotek,
- Mateusz – 27 bibliotek,
- Sowa – 23 biblioteki,
- Prolib – 3 biblioteki,
- Patron – 2 biblioteki,
- Libra 2000 – 1 biblioteka.

To zarazem wskaźniki redukcji liczby instalacji tych programów w latach 2021–2025. Możemy uznać, iż nie są to jeszcze wartości na tyle wysokie, by mogły wpłynąć na kondycję polskich producentów oprogramowania. Pamiętać jednak należy, iż OMNIS 2 objąć ma w sumie 480 bibliotek publicznych. Umowy do tej pory podpisało 114 placówek. Wobec tego BN zapewne niebawem ogłosi kolejny konkurs adresowany do bibliotek publicznych z trzech województw, na których czeka 366 licencji programu Alma i perspektywa współkatalogowania z główną biblioteką państwa⁴¹. Implementacja Almy w tych bibliotekach, a zarazem rezygnacja z dotychczasowych programów w tych placówkach wpłynie znacząco na polski rynek programów bibliotecznych. Przypomnieć należy, iż spośród 124 bibliotek tylko 15 było nieskomputeryzowanych. To zaledwie 12% zgłoszeń. Zatem 88% bibliotek użytkowało jeden z krajowych programów bibliotecznych. Można sądzić, iż z podobną proporcją będziemy mieli do czynienia w kolejnej próbie zaciągu bibliotek do programu OMNIS 2.

Darmowa Alma

Jakie pytania i wątpliwości budzi program bezpłatnego wdrożenia systemu? Wyjaśnienia wymaga kwestia zwrotu „darmowa” Alma, Alma za darmo etc. W sieci wraz z ogłoszeniem konkursu pojawiły się właśnie tak brzmiące informacje. Strona BN:

⁴¹ Kalendarium przyłączeń: w 2022 – 100 bibliotek, w 2023 – 110 bibliotek, w 2024 – 150 bibliotek, w 2025 – 120 bibliotek. Zob. *Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-2.0/budowa-ogolnokrajowej-sieci-bibliotecznej-poprzez-zintegrowany-system-zarzadzania-zasobami-bibliotek/>.

Rys. 10. Informacja o konkursie na stronie BN

Źródło: *Biblioteka Narodowa* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://bn.org.pl/aktualnosci/4480-system-alma-i-wyszukiwarka-primo-za-darmo.html>.

lub podobny wpis:

Rys. 11. Informacja o konkursie na stronie Telewizji Polskiej

Źródło: *Serwisy TVP* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://regiony.tvp.pl/57367283/darmowe-narzedzie-dla-bibliotek-wystarczy-zlozyc-wniosek>.

Pamiętać należy, iż w przypadku systemów typu SaaS, do takich należy Alma, użytkownik nie jest właścicielem programu. Nie dokonuje instalacji, bowiem oprogramowanie rezyduje na serwerach producenta (lub w profesjonalnych serwerowniach, oferujących usługi). W przypadku Almy serwery ulokowane są poza Polską. Użytkownik zwolniony jest więc z konieczności utrzymania systemu, informatycznego nadzoru, backupów etc. W zamian nie ma dostępu do instalacji oprogramowania. Nie wykupuje licencji dożywotniej, a jedynie subskrypcję, która umożliwia korzystanie z systemu. Umowa z producentem ustala wysokość rocznej opłaty za abonament systemu.

Popatrzmy więc na koszty związane z wdrożeniem systemu w bibliotekach, w ramach dwóch projektów OMNIS. W programie OMNIS 2 łączna opłata za wdrożenie systemu i jego utrzymanie w latach 2021–2025 wynosi 26 924 697,54 zł⁴². W tej kwocie koszty wdrożenia wynoszą

⁴² Projekt umowy między Biblioteką Narodową a firmą Ex Libris [z dokumentacji otrzymanej z Biblioteki Narodowej w ramach prawa dostępu do informacji publicznej].

6 216 376,95 zł. Tak więc opłata abonamentowa za użytkowanie przez biblioteki Almy to ponad 20 mln zł (dokładnie 20 708 320,59). Składają się na nią dwie sumy. Pierwsza w wysokości 15 862 655,64 zł to opłata abonamentowa za użytkowanie oprogramowania przez biblioteki, które wygrały konkurs OMNIS 2. Zauważmy, iż placówki te będą sukcesywnie przyłączane do systemu (BUW w 2024 r.), zatem opłata abonamentowa w przypadku szeregu bibliotek obejmuje zaledwie rok lub dwa korzystania z programu. W jakiej wysokości opłata ta pokrywałaby koszty użytkowania systemu przez 16 dużych i 480 małych bibliotek w ciągu pełnych 5 lat, nie sposób odpowiedzieć. Bez wątplenia jednak byłaby to kwota znacznie wyższa.

Druga suma, w wysokości 4 845 664,95, przeznaczona jest na opłacenie w okresie od października 2024 do grudnia 2025 korzystania z systemu przez cztery biblioteki (BN, BJ i dwie biblioteki wojewódzkie), które zapoczątkowały współkatalogowanie w projekcie OMNIS. Skąd ta opłata? Otóż do września 2024 r. obowiązuje umowa o korzystaniu z oprogramowania, zawarta w ramach tego projektu (wówczas opłata za wdrożenie i użytkowanie systemu wyniosła 25 876 125 zł). W OMNIS 2 zarezerwowano więc środki na opłacenie abonamentu tych placówek za kolejny okres. Zwróćmy uwagę, że opłata w wysokości ponad 4,8 mln obejmuje zaledwie 15 miesięcy użytkowania systemu. Zatem abonament roczny tylko tych czterech placówek (dwóch dużych bibliotek naukowych i dwóch publicznych) sięga blisko 4 mln. Nawet zachowanie na tym samym poziomie kosztów użytkowania systemu w kolejnych pięciu latach (2026–2030) oznacza wydatek około 20 mln na opłacenie abonamentu czterech bibliotek współkatalogujących. Kontynuacja przez BN wdrażania Almy w kolejnych bibliotekach w ramach następnych odsłon NPRCz wiązać się będzie z ponoszeniem coraz wyższych kosztów utrzymania systemu, związanych z kumulacją wydatków na utrzymanie (abonament) dotychczasowych użytkowników oraz przyłączenie (wdrożenie i abonament) nowych placówek. Granica 100 mln zł w ramach wydatków na implementację i utrzymanie w cyklu pięcioletnim systemu nie jest zapewne ani wyimaginowaną wielkością ani nie lokuje się w zbyt odległej perspektywie.

Pamiętać należy, iż NPRCz gwarantuje pokrycie kosztów instalacji i abonamentu systemu do roku 2025. Co czeka biblioteki po tej dacie? Dwa warianty wchodzić rzecz jasna w grę. Pierwszy zakłada kontynuację finansowania przez Ministerstwo Kultury kosztów utrzymania systemu w bibliotekach współkatalogujących wraz z naborem następnych bibliotek w kolejnych edycjach NPRCz. W drugim wariantcie przynajmniej część bibliotek z konieczności przejmie finansowanie użytkowania systemu. Należy założyć, iż biblioteki przystępując do konkursu również ten wariant brały pod uwagę.

Konsekwentne działania BN w celu budowy własnego centrum katalogowego w systemie Alma w oczywisty sposób godzą w podstawy katalogu centralnego NUKAT i zmierzają do jego eliminacji. Czy zmiany w polskim bibliotekarstwie, które mają miejsce wskutek projektu OMNIS i jego kontynuacji wpisują się w ramy czy raczej godzą w podstawy ogólnopolskiej polityki bibliotecznej? Problem w tym, iż nie sposób znaleźć śladów owej konsekwentnej polityki i racjonalnych działań instytucji powołanych do jej prowadzenia. Od lat bowiem analitycy bibliotekarskich przemian wskazują na kryzys polskiego bibliotekarstwa.

Krajowa Rada Biblioteczna

Nie ulega wątpliwości, iż źródeł kryzysu upatrywać należy w enigmatycznych zapisach *Ustawy o bibliotekach* z 1997 r., w tym przede wszystkim braku wskazania instytucji rządowej, która miałaby realny wpływ na kształt polskiego bibliotekarstwa i kierunki polityki bibliotecznej. Rezygnacja instytucji państwowych z kardynalnych zadań w zakresie sprawowania pieczy nad całością bibliotekarskiego organizmu skutkować musiała w dłuższej perspektywie, neutralizacją przedsięwzięć ogólnopolskich, zanikiem ich koordynacji, osłabieniem współpracy bibliotek, brakiem programów rozwoju bibliotekarstwa, parcelacją priorytetów w działalności bibliotekarskiej. Symbolem wycofania się państwa z misji (tak!) prowadzenia polityki bibliotecznej była kasacja bibliotekarskich przyczółków w rządowych strukturach. Przykładem likwidacja Departamentu Książki (wcześniej funkcjonującego jako Departament Książki i Czytelnictwa, jeszcze wcześniej Departament Bibliotek) w Ministerstwie Kultury czy Wydziału Bibliotek i Wydawnictw w Ministerstwie Edukacji Narodowej.

Z drugiej strony nawet nieprecyzyjne zapisy ustawy z 1997 r. tworzyły ramy powołania do życia instytucji, co prawda pozbawionej narzędzi wykonawczych, lecz uprawnionej do wyrażania opinii, sugerowania zmian, krytykowania błędnych decyzji, organu, który miał jednak (być może niewielkie) szanse zaistnienia jako forum ścierania się odmiennych koncepcji, ale też miejsce wyłaniania się propozycji, które mogły tworzyć ramy przyszłej polityki bibliotecznej państwa. Mowa oczywiście o Krajowej Radzie Bibliotecznej (KRB) jako organie doradczym Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wedle ustawy miała przecież m.in. koordynować ogólnokrajowe przedsięwzięcia biblioteczne, stymulować rozwój najważniejszych kierunków rozwoju polskiego bibliotekarstwa, opiniować działania i inicjatywy istotne dla rozwoju bibliotek, oceniać działalność bibliotek i skuteczność polityki bibliotecznej⁴³. To nie tak mało, wbrew pozorom. O jej randze, roli i wpływie na kształt i ewolucję polskiego bibliotekarstwa zadecydować miało kilka czynników. Pierwszy to skład, wydawało się optymalnie skomponowany w ustawie – zasiadają w radzie dyrektorzy dwóch księżnic narodowych, przedstawiciele bibliotek naukowych, publicznych, szkolnych i pedagogicznych, pracownicy naukowcy, wreszcie reprezentanci środowisk bibliotekarskich i twórczych. Łącznie 15, zakładać należy, kompetentnych ekspertów. Co zatem spowodowało, iż radę niemal od pierwszych lat działalności spotykała krytyka? Co przyczyniło się do porażki? Na przewodniczącego od początku istnienia KRB wybierany jest rutynowo dyrektor BN. To od niego zależy w znacznym stopniu tryb działania, podejmowane tematy, sposób procedowania posiedzeń (od 6 do 12 w roku), ale także sposób informowania nie tylko środowiska bibliotekarskiego o działalności rady. Mimo racjonalnych propozycji, nie zdecydowano się na publikacje protokołów z posiedzeń KRB⁴⁴. Wydawało się, iż szerokie i szczegółowe informowanie o przebiegu posiedzeń sprzyjać będzie nie tylko transparentności jej działalności, lecz także upowszechniać będzie osiągnięcia i zasługi rady dla polskiego bibliotekarstwa. Dysponujemy jedynie nad wyraz

⁴³ *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Art. 7.2..., dz. cyt.*

⁴⁴ *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 lutego 2012 r. w sprawie organizacji i trybu działania Krajowej Rady Bibliotecznej* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20120000198/O/D20120198.pdf>.

związonymi sprawozdaniami z posiedzeń KRB⁴⁵. Co z nich wynika? Rada zajmuje się przede wszystkim opiniowaniem wniosków o połączenie bibliotek z innymi instytucjami kultury. To bez wątplenia istotne zagadnienia, pytanie jedynie – czy do wyrażenia opinii w tych kwestiach nie wystarczyłaby kilkusobowa grupa ekspertów w tym zakresie, chociażby doświadczonych pracowników Pracowni Bibliotekoznawstwa Instytutu Książki i Czytelnictwa? Czy do podejmowania tego typu uchwał (podkreślimy – w postaci wyłącznie opinii) zasadne jest zwoływanie posiedzeń uczestników KRB z całej Polski? Poza formułowaniem opinii w tym zakresie trudno znaleźć w protokołach ślady rozważań na temat kluczowych problemów polskiego bibliotekarstwa. Co pewien czas KRB powołuje zespoły robocze. Przykłady z ostatnich lat to zespół roboczy ds. oczekiwań środowiska bibliotekarskiego wobec absolwentów kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo (powołany 15 grudnia 2017 r.). W sprawozdaniu z 20 grudnia 2018 r. czytamy: *przed posiedzeniem Rady odbyło się posiedzenie zespołu roboczego KRB ds. kształcenia w zakresie informacji naukowej i bibliologii*⁴⁶. Najwyraźniej w międzyczasie ten zespół roboczy zmienił nazwę. Tegoż dnia powołano do życia dwa zespoły robocze: ds. oceny bibliotek naukowych oraz ds. budowy ogólnopolskiej sieci bibliotek. Brak jest jednak jakichkolwiek śladów działania owych zespołów. Nowy skład KRB, na kolejną 5-letnią kadencję, został powołany 1 października 2019 r. 6 grudnia 2019 r. utworzono zespół roboczy ds. kształcenia w zakresie informacji naukowej i bibliologii w identycznym składzie jak zespół utworzony w 2017 r. Z kolei 16 grudnia 2021 r. KRB powołała zespół roboczy ds. oceny bibliotek naukowych⁴⁷. W międzyczasie 18 grudnia 2020 r. KRB stwierdziła iż *nie zrealizowała zaplanowanego tematu „oczekiwania środowiska bibliotekarskiego wobec absolwentów studiów – informacja naukowa i bibliologia”*. Ze względu na pandemię w marcu 2020 roku zostały zawieszona prace, powołanego uchwałą 39/2017 z 20 grudnia 2017 roku, zespołu roboczego KRB ds. kształcenia w zakresie informacji naukowej i bibliologii⁴⁸. Najwyraźniej zapomniano, iż zespół ten powtórnie powołano do życia w nowej kadencji KRB w 2019 r. Również w tym przypadku nie dysponujemy żadnymi informacjami o pracach tych zespołów. Czy któryś z nich przygotował jakiś raport, a jeżeli tak, z jakiego powodu nie ujrzał on światła dziennego? Czy spotkania grupy roboczej zakończyły się dokumentem, zbiorem konkluzji, sugestii? Nic o tym nie wiemy, żadne materiały, wyniki działania tych komisji nie zostały upublicznione. Taki sposób procedowania, a zarazem udostępnianie nad wyraz skąpych informacji o pracach KRB sugeruje, iż mamy do czynienia z instytucją, która nie odgrywa nie tylko znaczącej roli na mapie polskiego bibliotekarstwa, ponadto wręcz programowo unika informowania o swej działalności. Rutyna? Brak inicjatywy członków rady? Niechęć do podejmowania trudnych tematów? Brak zainteresowania kluczowymi kwestiami? Jak inaczej tłumaczyć na przykład nieobecność w posiedzeniach KRB dyskusji na temat projektu OMNIS i jego kontynuacji przez BN? Z lektury protokołów wynika, iż projekt OMNIS, rozwijany od 2017 r., pojawił się jeden raz na posiedzeniu. 6 lutego 2017 r. rada *zapoznała się z projektami*

⁴⁵ *Sprawozdania z posiedzeń Krajowej Rady Bibliotecznej* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna>.

⁴⁶ *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2018 rok* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna>.

⁴⁷ *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2021 rok* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna>.

⁴⁸ *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2020 rok* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna>.

Omnis i Patrimonium i uchwaliła rekomendację dla projektu⁴⁹. To wszystko. Projekt referowany był zapewne przez przewodniczącego rady, dyrektora BN, członkowie, można wnosić z tej dokumentacji, przyjmowali do wiadomości informacje i na tym koniec. Żadna dyskusja nie została odnotowana w dokumentacji. Nigdy więcej ten temat nie zagościł na posiedzeniach tego gremium. A może problematyka związana z polityką biblioteczną w zakresie kształtowania ogólnokrajowej sieci bibliotecznej zaprzętała uwagę rady w latach 2012–2022? Brak informacji. Może więc projekt OMNIS 2, *Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek* dyskutowany był na posiedzeniach w latach 2021–2022, bo bez wątplenia na wnikliwą analizę i dyskusję zasługiwał. Brak informacji na ten temat w sprawozdaniach, w których od początku roku 2021 pojawia się systematycznie niemal identyczna informacja o *Narodowym Programie Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025*, którego częścią pozostaje projekt *Budowy ogólnokrajowej sieci bibliotecznej*. Oto kalendarium:

2021 r.

- 3 lutego *Na posiedzeniu Rada poparła projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie ustanowienia programu wieloletniego Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 12 maja *Ponadto Krajowa Rada Biblioteczna zapoznała się z aktualnymi informacjami w sprawie programu wieloletniego – Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 11 października *wysłuchała informacji o postępach w Narodowym Programie Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 17 listopada *wysłuchała informacji o postępach w Narodowym Programie Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 16 grudnia *wysłuchała informacji o postępach w Narodowym Programie Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025*⁵⁰.

2022 r.

- 10 lutego *wysłuchała informacji o postępach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 14 kwietnia *wysłuchała informacji o postępach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 20 maja *wysłuchała informacji o postępach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 29 czerwca *wysłuchała informacji o postępach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 15 września *wysłuchała informacji o postępach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.*
- 25 października *wysłuchała informacji o postępach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025*⁵¹.

⁴⁹ *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2017 rok* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/download/document/1519810831.pdf>.

⁵⁰ *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2021 rok...*, dz. cyt.

Rada zatem przyjmuje do wiadomości informacje i na tym kończy swą aktywność. Taki tryb pracy praktykowany od lat podważa w gruncie rzeczy sens funkcjonowania tego ustawowo najważniejszego na bibliotekarskiej mapie organu, który (przypomnijmy to raz jeszcze) koordynować ma ogólnokrajowe przedsięwzięcia biblioteczne, stymulować rozwój najważniejszych kierunków rozwoju polskiego bibliotekarstwa, opiniować działania i inicjatywy istotne dla rozwoju bibliotek. Mamy natomiast do czynienia z instytucją, która w kwestiach kardynalnych zachowuje stan permanentnego milczenia. A jeżeli pojawiają się informacje o dyskusji na posiedzeniach rady (typu: *Ponadto Krajowa Rada Biblioteczna kontynuowała dyskusję na temat sytuacji bibliotek w okresie pandemii – typowy zapis w sprawozdaniach w 2020 r.*⁵²) to nie mają większego znaczenia, ponieważ żaden ślad, żadne echo owych dyskusji nie przedostaje się do opinii publicznej. Wypada jedynie zgodzić się z konstatacją Jana Wołosza z roku 2007, że rada *to tylko atrapa organu programującego i koordynującego działalność bibliotek i ich sieci ogólnokrajowej*⁵³. Bierna w kwestiach fundamentalnych, KRB sytuuje się na peryferiach bibliotekarskich przemian, bez wątplenia świadomie przypisując sobie zmarginalizowaną rolę w tym procesie.

Rozbiór NUKAT-u

Proces rozmontowywania katalogu centralnego nabrał przyspieszenia wraz z implementacją OMNIS 2. Można się oczywiście spierać czy punktem krytycznym była rezygnacja BJ z udziału w pracach NUKAT-u w roku 2019, czy dopiero akces szeregu bibliotek nukatowskich do OMNIS 2. Niezależnie od oceny tego procesu mamy do czynienia z konsekwentnym procesem demontażu katalogu centralnego. To nie tylko kwestia secesji BJ, UMK, KUL, a następnie kolejnych bibliotek w latach 2022–2025.

Pamiętać jednak należy, iż odejście BJ zapoczątkowało proces erozji NUKAT-u w tym sensie, iż z jednej strony osłabiło czołówkę głównych katalogerów, po drugie sygnalizowało, iż BN zmierza do przejęcia wiodącej roli, chociażby ze względu na środki finansowe, którymi dysponuje, w rozgrywce o prowadzenie katalogu centralnego i proces ten będzie kontynuowany. Po trzecie był to sygnał dla uczestników NUKAT-u, by przemyśleli strategię postępowania w sytuacji, gdy pojawi się propozycja kooperacji z BN.

Zważmy przy tym na znaczący fakt, iż spośród 16 beneficjentów programu OMNIS 2, dedykowanego do dużych bibliotek, 10 placówek to uczestniczki NUKAT-u. Co więcej, to w większości główni partycypanci prac katalogowych. Spójrzmy na statystykę najbardziej aktywnych bibliotek nukatowskich w 2018 r., zatem ostatnim roku, poprzedzającym inicjację proces exodusu dużych placówek:

⁵¹ *Aktualności KRB* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna/aktualnosci-krb>.

⁵² *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2020 rok...*, dz. cyt.

⁵³ WOŁOSZ, J. Obumierająca ustawa – obumierająca myśl organizująca. *Biuletyn EBIB* [online]. 2007, nr 2 (83). [Dostęp 17.11.2021]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2007/83/a.php?wolosz>.

Tab. 8. Liderzy katalogu NUKAT w 2018 r.

Biblioteka	Liczba rekordów
Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UJ	47 535
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	35 244
Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu	16 251
Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu	14 438

Źródło: *Sprawozdanie Centrum NUKAT BUW za rok 2018* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: https://centrum.nukat.edu.pl/images/files/sprawozdania/Spr_NUKAT_2018_30012019.pdf.

Cztery lata później dwie (UJ, UMK) spośród czterech prymusek już nie uczestniczą w katalogu centralnym, trzecia (BUW) zakończy nie tylko współpracę, lecz również kierowanie i współfinansowanie NUKAT-u w 2024 r., a czwarta (UWr) zgłosiła akces (choć bez powodzenia) do OMNIS 2. Ten akces jest istotny, albowiem sygnalizuje gotowość kolejnych bibliotek naukowych do ewakuacji i zamiar podjęcia kooperacji z BN w zakresie katalogowania. Spośród 11 dużych bibliotek, które uzyskały zbyt niską punktację w konkursie, cztery (BUWr, AGH, Książnica Pomorska, Dolnośląska BP) to kolejni uczestnicy NUKAT-u, gotowi do secesji. Te działania świadczą zarazem o rezygnacji tych placówek z działań zmierzających do ocalenie katalogu centralnego, który współtworzyły przez lata, a niektóre z nich przez pełne dwie dekady. Brak determinacji z kolei sygnalizuje zapewne przekonanie, iż NUKAT skazany jest na przegraną w konfrontacji z silniejszym graczem na bibliotekarskiej arenie, a „darmowy” i nowoczesny system to pokusa nie do odrzucenia.

Przystąpienie BUW-u do OMNIS 2 ma kluczowe, rzecz jasna, znaczenie dla przyszłości centralnego katalogu. W pierwszym rzędzie dlatego, iż wraz z akcesją do BN w 2024 r., NUKAT zostanie zlikwidowany jako część BUW-u. Ponadto rezygnacja z udziału Biblioteki Uniwersyteckiej w katalogu centralnym oznacza kolejne osłabienie tej instytucji, wszak BUW po exodusie BJ pozostał głównym katalogerem NUKAT-u. Oczywiście pytanie czy gospodarz i patron katalogu centralnego, instytucja, która powołała go do życia, współfinansowała jego prace, wreszcie utrzymywała jako integralną część własnej struktury, winna w pierwszej kolejności przystępować do konkurencyjnego projektu, który *de facto* wiedzie do jego kasacji, pozostaje jedynie retorycznym kazusem. Nie ma sensu prowadzenie literackich w gruncie rzeczy, rodem z conradowskiej fabuły, rozważań czy dowódca powinien opuszczać w pierwszej kolejności statek, któremu grozi zatonięcie. Można by raczej zapytać czy pozostanie BUW-u w katalogu centralnym ocaliłoby jego byt? Być może w dłuższej, wieloletniej perspektywie nie, natomiast dawałoby szanse na jego utrzymanie w przeciągu kilku, np. 5–8 lat, by zagwarantować bibliotekom współkatalogującym perspektywę spokojnej ewolucji, znalezienia optymalnych rozwiązań, a zarazem umożliwiłoby obserwowanie działań BN w najbliższych latach, w tym rozwój wspólnego katalogu po 2025 r. i ewolucję źródeł finansowania tego przedsięwzięcia.

Najwyraźniej jednak, zarówno w BUW-ie, jak i w pozostałych bibliotekach, które przystąpiły do konkursu górę wzięło przekonanie, iż NUKAT należy do przegranych projektów, jego czas minął, a BN przejęła stery polskiego bibliotekarstwa i ona będzie dyktować warunki w latach następnych, wspierana przychylnością ministerialnych urzędników i faworyzowana w dostępie do finansów. Warto więc przyłączyć się do silniejszego, który oferuje dostęp do nowoczesnego systemu bibliotecznego w sytuacji, gdy dotychczasowe oprogramowanie wymaga wymiany. Prze-

ważyło przekonanie, które trafnie wyraża przysłowie, podobno indiańskie, *jeżeli nie możesz ich pokonać, przyłącz się do nich*.

Przystąpienie BUW-u do tej inicjatywy oznacza więc zamknięcie katalogu centralnego, przynajmniej w jego dotychczasowej postaci. *Data integracji BUW z OMNIS – połowa 2024 r.* – czytamy w dokumencie – *jest jednocześnie datą graniczną dla prowadzenia NUKAT przez BUW*⁵⁴. Nie jest to więc odległa perspektywa.

Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego jako gospodarz NUKAT-u zarysowała ewentualne scenariusze dalszych jego losów: przejęcie prowadzenia katalogu przez inną instytucję, zamrożenie danych i trzecia wersja, równoznaczna z definitywnym jego zamknięciem. Dla dwóch ostatnich dat finalna byłby koniec 2024 r. W ramach pierwszego scenariusza rozważane są trzy warianty przejęcia katalogu z rąk BUW-u: przez firmę komercyjną, inną bibliotekę, wreszcie przez BN⁵⁵. Spróbujmy odnieść się do tej wizji. Nic nie wskazuje, by miała ona szanse realizacji. Akces firmy komercyjnej lub innej biblioteki należy włożyć między bajki. W jakim celu firma komercyjna miałaby inwestować w kosztowne i deficytowe przedsięwzięcie? *Pro publico bono*? Trudno z kolei wyobrazić sobie skomercjalizowanie udziału w katalogu centralnym poprzez pobieranie opłat od uczestników, na wzór OCLC. Z kolei przejęcie katalogu przez inną bibliotekę, znając dotychczasowe problemy BUW-u i samego NUKAT-u z pozyskaniem dotacji ministerialnej, wydaje się całkowitą utopią. Dodajmy do tego problemy z oprogramowaniem (Virtua, która zapewne dobiega swoich dni) i infrastrukturą, by nie mieć złudzeń co do możliwości dalszego utrzymania katalogu przez inną z bibliotek partycypujących w tworzeniu jego zasobu⁵⁶. Koszty utrzymania NUKAT-u są niebagatelne, to nie tylko kwestia utrzymania personelu, nawet maksymalnie zredukowanego. Dodajmy tylko, iż w dłuższej perspektywie redukcja działów kontroli rekordów w tak dużym zasobie, z którym współpracują bibliotekarze z ponad 150 placówek musi skutkować obniżeniem jakości opisów i spójności bazy. Pozostaje w tej sytuacji trzeci wariant, przejęcie katalogu przez BN. Wydaje się, iż dyrekcja BUW to rozwiązanie uznała za optymalne dla przyszłości bazy nukatowskiej. Z dostępnej, acz skromnej dokumentacji wynika, iż BN wyraziła wstępną zgodę na przejęcie NUKAT-u⁵⁷. Co składać się ma na proces domniemanej migracji zasobu nukatowskiego pod

⁵⁴ ROWIŃSKA, M. *NUKAT – możliwe scenariusze, stan: styczeń 2022*. Warszawa 2022, s. 1 [materiał niepublikowany].

⁵⁵ ROWIŃSKA, M. *Scenariusze przyszłości dla bazy NUKAT*. [Prezentacja wygłoszona na spotkaniu bibliotekarzy systemowych bibliotek NUKAT. BUW, 13.10.2022].

⁵⁶ Zacytujmy fragment ostatniego sprawozdania NUKAT-u: *Rozważaliśmy też kwestię zmiany systemu zintegrowanego dla katalogu NUKAT, podobnie jak modernizacji, czy wręcz wymiany naszego podstawowego 10-letniego serwera SUN Enterprise M4000. Co do systemu – wszystkie rozpatrywane miały istotne mankamenty z punktu widzenia procedur współkatalogowania w bazie NUKAT, a zwłaszcza obsługi Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych. W kwestii serwera brak funduszy nie pozwolił na podjęcie kroków zasadniczych. Obie inwestycje blokuje brak środków na rozwój.... Sprawozdanie Centrum NUKAT BUW za rok 2021* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: https://centrum.nukat.edu.pl/images/files/sprawozdania/spr_NUKAT_2021_12052022.pdf.

⁵⁷ Rowińska, M. *Scenariusze przyszłości dla bazy...*, dz. cyt. Zob. także wypowiedź M. Rowińskiej z czerwca 2022, w której stwierdza: *Jesteśmy obecnie na etapie wymiany pism z Biblioteką Narodową. W pierwszym piśmie zaproponowaliśmy współpracę, na którą dyrektor Makowski zareagował bardzo pozytywnie. Wydaje się, że zaakceptował pomysł połączenia NUKAT-u z OMNIS-em, też kładąc nacisk na ujednoczenie metadanych bibliograficznych w skali kraju*. W: BURCHARD, M. i in. *Drogi, rozdroża i bezdroża, czyli polska polityka biblioteczna w dwudziestym roku działalności katalogu centralnego NUKAT – dyskusja redakcyjna*. *Biuletyn EBIB* [online] 2022, nr 206, s. 9. [Dostęp 17.11.2021]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/824/856>.

skrzydła BN? Wymieńmy w skrócie najważniejsze działania w tym zakresie: NUKAT wprowadza zasady katalogowania BN i zasady tworzenia rekordów khw, zakończone zostają prace nad JHP KABA, Centralna Kartoteka Haseł Wzorcowych NUKAT zostaje zastąpiona przez kartotekę BN, rekordy nukatowskie zostają podmienione na rekordy BN. To w gruncie rzeczy powielenie etapu scalania zasobów bibliotek przystępujących do współkatalogowania z BN, któremu towarzyszy przyjęcie kodeksu katalogowego tej instytucji i zastąpienie rekordów przez opisy rezydujące w zasobie BN. Realizacja tej wersji scenariusza oznacza likwidację oryginalnego katalogu NUKAT, w tym unikalnych rekordów zaopatrzonych w hasła JHP KABA. To podważenie sensu dwudziestoletnich prac nad zbudowaniem zasobu wedle jednolitych zasad. Zasobu, po którym nie zostanie niemal żaden ślad, poza katalogami bibliotek nukatowskich, które nie przystąpią w kolejnych latach do kooperacji z BN. Natomiast integralny, pełny zasób NUKAT-u zostałby w tym procesie zastąpiony rekordami BN. Pytanie o sens lokalnych, a nie ogólnopolskich rozwiązań, a takimi był JHP KABA czy zasady RDA, wprowadzane w katalogu NUKAT z impetem i przekonaniem o wyboże jedynie słusznej, rewolucyjnej drogi (ich znakiem wywoławczym pozostaną owe nader osobliwe rozważania o różnicy między kompilacją a kolaboracją⁵⁸) to temat na inne opowiadanie.

Zdystansowane spojrzenie na działania BN, nie tylko w ostatnich latach, skłania do przyjęcia tezy, iż do takiej fuzji nie dojdzie. Dlaczego? Rozwiązanie, które przyjęła BN w modelu współkatalogowania wyklucza włączenie do tego procesu stu kilkudziesięciu bibliotek, które pracują w różnych systemach bibliotecznych. Powtórzmy zasadę, którą BN operuje jako kardynalnym warunkiem przystąpienia do tego projektu: pracę w systemie Alma. Kto miałby sfinansować tym bibliotekom koszty implementacji i subskrypcji tego systemu? Jakie wydatki wiązałyby się z tą operacją, zważywszy na cytowane powyżej koszty wdrożenia systemu w wybranych bibliotekach? Rozwiązanie które przyjęto, najpierw Alma, potem współpraca z BN eliminuje scenariusz adopcji przez BN sierot po katalogu NUKAT. Oczywiście BN mogłaby zmienić model biznesowy współkatalogowania, przejmując zasób NUKAT-u do bazy Almy, dopuszczając udział bibliotek w systemie przy zachowaniu odrębności i możliwości pracy w lokalnych systemach, tak jak to ma miejsce w katalogu NUKAT. Takie rozwiązanie nie wydaje się prawdopodobne, bowiem *de facto* BN utrzymywałaby dwa katalogi centralne, funkcjonujące wedle odmiennych reguł, ale nawet w takim rozwiązaniu nadal nierozwiązana pozostałaby kwestia finansowania systemu dla zasobu nukatowskiego, liczącego, bagatela, blisko 5 mln rekordów bibliograficznych. Czy są chętni, by ponieść te koszty?

W tej sytuacji najbardziej prawdopodobne są scenariusze zabalsamowania zasobu lub jego ostatecznej likwidacji. Oba równoznaczne byłyby z ogłoszeniem klęski fundamentalnego projektu polskiego bibliotekarstwa. Bardzo chciałbym się w tej kwestii mylić.

Jakie jest stanowisko Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich wobec realnej perspektywy unicestwienia jednego z najważniejszych projektów bibliotekarskich? I ostatnie pytanie, dlaczego tak łatwo godzimy się z perspektywą unicestwienia instytucji tak ważnych, tak kluczowych dla polskiego bibliotekarstwa?

⁵⁸ ŚNIEŻKO, L. *Kolaboracja vs. kompilacja* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: https://centrum.nukat.edu.pl/images/baza_ustalen/135/kolaboracje_kompilacje_material_szkoleniowy.pdf.

Bibliografia:

1. ATKINSON, R. D., LIND, M. *Big is beautiful: Debunking the Myth of Small Business*. Cambridge 2018.
 2. BREEDING, M. *2020 Library systems report* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://americanlibrariesmagazine.org/2020/05/01/2020-library-systems-report/>.
 3. BREEDING, M. *2021 Library systems report* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://americanlibrariesmagazine.org/2021/05/03/2021-library-systems-report/>.
 4. BREEDING, M. *Innovative Interfaces Acquires VTLs* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.ala.org/tools/article/ala-techsource/innovative-interfaces-acquires-vtls>.
 5. BREEDING, M. *Library systems report 2016* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://americanlibrariesmagazine.org/2016/05/02/library-systems-report-2016/>.
 6. BURCHARD, M. i in. Drogi, rozdroża i bezdroża, czyli polska polityka biblioteczna w dwudziestym roku działalności katalogu centralnego NUKAT – dyskusja redakcyjna. *Biuletyn EBIB* [online]. 2022, nr 206, s. 9. [Dostęp 17.11.2021]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/824/856>.
 7. FRANKE, J. OMNIS albo pytania bez odpowiedzi. *Przegląd Biblioteczny* [online]. 2021, z. 3, s. 385–422. [Dostęp 20.09.2022]. ISSN 0033-202X. Dostępny w: <http://ojs.sbp.pl/index.php/pb/article/view/891>.
 8. Kronika za 2002 r. Oprac. J. Gajewski. *Bibliotekarz Lubelski* 2002, r. 45, s. 90–96.
 9. *Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025. Załącznik do uchwały nr 69/2021 Rady Ministrów z dnia 21 maja 2021 r.* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://bip.mkdnis.gov.pl/pages/legislacja/programy-wieloletnie/narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-2-0-na-lata-2021-2025.php>.
 10. Połączone katalogi – zakończenie projektu „E-usługa OMNIS”. W: *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2019*. Warszawa 2020.
 11. ROWIŃSKA, M. NUKAT – możliwe scenariusze, stan: styczeń 2022. Warszawa 2022 [materiał niepublikowany].
 12. ROWIŃSKA, M. *Scenariusze przyszłości dla bazy NUKAT*. [Prezentacja wygłoszona na spotkaniu bibliotekarzy systemowych bibliotek NUKAT. BUW, 13.10.2022].
 13. *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 lutego 2012 r. w sprawie organizacji i trybu działania Krajowej Rady Bibliotecznej* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20120000198/O/D20120198.pdf>.
 14. *Sprawozdania z posiedzeń Krajowej Rady Bibliotecznej* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna>.
 15. *Sprawozdanie Centrum NUKAT BUW za rok 2021* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: https://centrum.nukat.edu.pl/images/files/sprawozdania/spr_NUKAT_2021_12052022.pdf.
 16. *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2017 rok* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/download/document/1519810831.pdf>.
 17. *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2018 rok* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna>.
 18. *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2020 rok* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna>.
 19. *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Bibliotecznej za 2021 rok* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/krajowa-rada-biblioteczna>.
 20. ŚNIEŻKO, L. *Kolaboracja vs. kompilacja* [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: https://centrum.nukat.edu.pl/images/baza_ustalen/135/kolaboracje_kompilacje_material_szkoleniowy.pdf.
 21. *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*. Art. 27.3 [online]. [Dostęp 17.11.2022]. Dostępny w: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970850539/U/D19970539Lj.pdf>.
 22. WOŁOSZ, J. Obumierająca ustawa – obumierająca myśl organizująca. *Biuletyn EBIB* [online]. 2007, nr 2 (83). [Dostęp 17.11.2021]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2007/83/a.php#wolosz>.
-

FRANKE, J. OMNIS 2 – kilka uwag, parę dygresji. *Biuletyn EBIB* [online]. 2022, nr 6(207), O otwartości w bibliotekach. [Dostęp 30.12.2022]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/840>.